

פרק ראשון – מאימתי

ב. משנה (א-ב): *

מאימתי מזכירין גבורות גשמים?

רבי אליעזר אומר: מיום טוב הראשון של חג;
 רבי יהושע אומר: מיום טוב האחרון של חג.

אמר לו רבי יהושע:

הואיל ואין הגשמים סימן ברכה^א בחג -
 למה הוא מזכיר?

אמר לו רבי אליעזר:

אף אני לא אמרתי לשאול,
 אלא להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו!

אמר לו:

אם כן - לעולם יהא מזכיר!

אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים.

רבי יהודה אומר:

העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג -
 האחרון מזכיר, הראשון אינו מזכיר;
 ביום טוב הראשון של פסח -
 הראשון מזכיר, האחרון אינו מזכיר.

גמרא:

תנא: היכא קאי דקתני (כאן):
 מאימתי?

תנא התם קאי -

דקתני (ברכות ה:ב):

מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים,
 ושואלין את הגשמים^ב בברכת השנים,

והבדלה בחונן הדעת;

וקתני (כאן):

מאימתי מזכירין גבורות גשמים.

וליתני^ג התם,מאי^ד שנא דשבקיה עד^ה הכא ! ?אלא^ה,

תנא מראש השנה סליק,

דתנן (ראש השנה א:ב):

ובחג - נידונין על המים;

ואידי^ו דתנא:

ובחג - נידונין על המים -

תנא נמי (כאן):^ז

מאימתי מזכירין גבורות גשמים.

וליתני - מאימתי מזכירין על הגשמים;
 מאי גבורות גשמים ! ?

אמר רבי יוחנן:

מפני שיורדין בגבורה,

שנאמר (איוב ט, ט):

”עֲשֵׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין זֹקֵר,”

וְגַפְלָאוֹת עַד אֵין מְסַפֵּר,”

וכתיב (שם ה, ה):

”הֲגַתָּן מְטֵר עַל פְּנֵי אֲרֶץ וְשִׁלַּח מַיִם עַל פְּנֵי זֹרְעוֹת.”

מאי משמע ?

אמר רבה בר שילא:

אתיא - חקר חקר מברייתו של עולם,

כתיב^ח הכא (שם ט, ט):

”עֲשֵׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין זֹקֵר,”

וכתיב התם (ישעיהו מ, כח):

”הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם לֹא יִשְׁמַעְתָּ,”

אֱלֹהֵי עוֹלָם יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ,

לֹא יֵיעָף וְלֹא יִיָּגַע, אֵין זֹקֵר לְתַבּוּנָתוֹ,”

וכתיב (תהלים סה, ז):

”מִכֵּין הָרִים כְּכֹזֵז וְאֶרֶץ בְּגִבּוֹרָה.”

אמר^ט רבי יוחנן:

שלשה מפתחות בידו של הקדוש ברוך הוא,

שלא נמסרו ביד שליח,

ואלו הן:

מפתח של חיה, מפתח של גשמים,^י

ומפתח של תחיית המתים.

מפתח של חיה.^י

מנלן ?

דכתיב (בראשית ל, כב):^{יא}ב: ”וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רִזְזוֹל וַיִּשְׁמַע * אֱלֹהֵי אֱלֹהִים,^{יב}וַיִּפְתּוֹחַ אֶת רִזְזוֹמָה.”^{יג}מפתח של גשמים.^{יד}

⁹ (וליתני התם. במסכת ברכות סמוך דתני מזכירין ליתני מאימתי):

¹⁰ מ"ש דשבקיה עד הכא. כלומר האי דקתני הכא בסדר מועד מאימתי ליתני התם דקתני מזכירין במסכת ברכות היינו סדר זרעים:

¹¹ עד הכא. עד סדר מועד:

¹² אלא. לא תימא דהא דקתני מאימתי דהתם קאי דתנא מראש השנה סליק ששניהן בסדר אחד הן להכי לא מצי למימר מאי שנא דשבקיה עד הכא:

¹³ (בחג. הוי דין על המים ומשום דתני מאימתי הוי דין על המים קתני נמי אימתי זמן הזכרה):

¹⁴ ואידי דתנא בחג נידונין. כלומר אגב דתנא בחג נידונין על המים קסבר בנפשיה הואיל ונידונין בחג על המים ש"מ בעינן להזכיר דמיא לרצויי על המים דליתו לברכה להכי קתני מאימתי מזכירין:

¹⁵ כתיב עושה גדולות עד אין חקר. אלמא דכתיב חקר בגשמים וכתיב חקר בברייתו של עולם מה ברייתו של עולם כתיב ביה גבורה אף גשמים הוי כמאן דכתיב ביה גבורה:

¹⁶ ואמר רבי יוחנן שלש מפתחות. היינו שלא נמסרו לשליח אחד ביחד:

¹ פרק ראשון - מאימתי. מתני: מאימתי מזכירין גבורות גשמים. שאומר משיב הרוח ומוריד הגשם ובגמרא מפרש טעמא אמאי קרי ליה גבורות גשמים מפני שיורדין בגבורה שנאמר עושה גדולות וגו':

² סימן קללה בחג הן. כדאמרין במס' סוכה בפרק הישן (כח): מאימתי מותר לפנות מתסרת המקפה משל לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו וא"ל אי אפשי בשמושך כלומר כשהגשמים יורדין לסוכה הכל יוצאין ונראה שאין הקב"ה חפץ שנשתמש לפניו ואמאי מתחילין להזכיר גבורות גשמים בחג ונראה שהוא מתפלל שיבא מטר בחג:

³ לא אמרתי לשאול. שיתפלל על הגשמים בחג כגון ותן טל ומטר:

⁴ אלא להזכיר. שמתחיל להזכיר בחג גבורות של מקום שמוריד גשמים:

⁵ בעונתו. כלומר בזמנו:

⁶ אם כן. ואמאי פוסק בפסח מלהזכיר:

⁷ גמ': תנא היכא קאי. כלומר מדקתני מאימתי מכלל דפשיטא ליה להאי תנא דחייבים להזכיר והיכא חזינן דמחייב להזכיר:

⁸ התם קאי. מזכירין גבורות גשמים כו' במסכת ברכות:

מנלן?יב

ואיכא דאמרי:
מתניתא שמיע ליה.

דכתיב (דברים כח, יג): יב

"וּפְתַחוּ יְהוָה לָךְ אֶת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב". יד

מאי היא?

מפתח של תחיית המתים.

דתניא:

מנלן?טו

מאימתי מזכירין גבורותיב גשמים?
רבי אליעזר אומר: משעת נטילת לולב;
רבי יהושע אומר: משעת הנחתו.

דכתיב (יחזקאל לו, יג):

"וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי יְהוָה בְּפִתּוֹחַי אֶת קְבֻרוֹתֵיכֶם".

אמר רבי אליעזר:

הואיל וארבעת^{טז} מינין הללו אינן באין אלא לרצות על המים,
וכשם שארבעת^{יז} מינין הללו אי אפשר להם^{יח} בלא מים -
כך אי אפשר לעולם בלא גשמים.^{יט}

במערבא אמרי:

אף מפתח של פרנסה,

דכתיב (תהלים קמה, טז):

"פִּתְחוּ אֶת יַדְךָ וּבִשְׂבִיעֵי לְכָל זֹי רִצּוֹן". טו

אמר לו רבי יהושע:

והלא גשמים בחג אינו אלא סימן קללה!?

ורבי יוחנן,

מאי טעמא לא קא חשיב להא?

אמר לו רבי אליעזר:

אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר!
וכשם שמזכירין תחיית המתים כל^כ השנה כולה,
ואינה אלא בזמנה -

מאי טעמא לא קא חשיב להא?

אמר לך -

גשמים היינו פרנסה.

כך מזכירין^{כב} גבורות^{כג} גשמים כל השנה כולה,^{כד}
ואינן אלא בזמן!
לפיכך, אם בא להזכיר כל השנה כולה - מזכיר.

רבי אליעזר אומר: מיום טוב הראשון של חג כו'.

איבעיא להו:

רבי אליעזר מלולב^{כה} גמר לה,

או מניסוך המים גמר לה?

מלולב גמר לה -

מה לולב - ביום,

אף הזכרה נמי -^{כו} ביום;

או דלמא -

מניסוך המים גמר לה,

מה ניסוך המים - מאורתא,

אף הזכרה נמי - מאורתא;^{כז}

דאמר מר: כ

"וּבִנְזוּתָם וְנִסְכֵיהֶם" (במדבר כט, יח), בלילה, כא

"וּבִנְזוּתָם וְנִסְכֵיהֶם", אפילו למחר? כב

רבי יהודה אומר משום רבי יהושע: לב

העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג -

האחרון^{כח} מזכיר, הראשון^{כט} אינו מזכיר;

ביום טוב הראשון^{לג} של פסח -

הראשון מזכיר, האחרון אינו^{לד} מזכיר.

רבי עקיבא אומר:

בששי בחג הוא מזכיר.

תא שמע:

דאמר רבי אבהו:

לא למדה רבי אליעזר אלא מלולב.

אמר לך רבי יהושע -

בשלמא תחיית המתים מזכיר -

כל אימת דאתיא^{לה} זמניה הוא;

אלא גשמים -

איכא דאמרי:

רבי אבהו גמרא^ל גמיר לה;

11 מתניתין שמיע ליה. דרבי אליעזר גמר מלולב:

12 משעת הנחתו. מיום שמברכין בו באחרונה דהיינו בשביעי:

13 ארבעה מינין הללו. שבלולב ואחרוג:

14 כך גשמים. יאה מזכיר כל השנה אפילו בימות החמה אם הוא רוצה יאה

מזכיר:

15 משעה שפוסק מלשאול. שבפסח פוסק מלומר ותן טל ומטר פוסק מלהזכיר

גבורות גשמים והשתא לא מצית למימר אם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר

אלא בימות החמה אינו מזכיר הואיל ואין זמנו אף בחג אינו מזכיר הואיל ולא

סימן ברכה הן:

16 האחרון. המתפלל תפלת מוסף:

17 הראשון. המתפלל תפלת יוצר:

18 אינו מזכיר. ושוב אין מזכירין:

19 שפיר קאמר ליה ר' אליעזר לר' יהושע. דאמר כי היכי דמזכירין תחיית המתים

כל השנה ואף על גב דלא מטא זימנייהו כך מזכירין גבורות גשמים אם רוצה כל

השנה ובחג נמי אע"ג דלאו סימן ברכה הן מזכירין הואיל ואין שואלין:

1 יפתח ה'. ולא שליח:

2 כי אני ה'. ולא שליח:

3 פותח את ידך. ולא שליח:

4 גשמים נמי היינו פרנסה. וכבר חשבנא ליה:

5 מלולב גמר לה. שדומה לולב שכשם שאי אפשר לאלו ארבע מינין בלא

גשמים ובאין לרצות על המים כדאמרין בסוכה כך אי אפשר לעולם בלא מים:

6 מה לולב ביום. שמתחילין ליטול ביום ראשון:

7 אף הזכרה נמי ביום. כלומר שאינן מזכירין בלילה יום טוב הראשון עד למחר:

8 מה ניסוך המים מאורתא. כדאשכחן במס' סוכה (נא): שממלאין הכלי מים

לניסוך המים בלילה ויש ספרים דכתיב בהו דאמר מר ומנחתם ונסכיהם בלילה

שמקריבין הקרבנות ביום יכולין להביא המנחות והנסכים בלילה אף האי ניסוך

המים נמי יכול לנסך בלילה:

9 אף הזכרה נמי מאורתא. שבלי ליה י"ט הראשון קאמר ר' אליעזר שמתחילין

להזכיר גבורות גשמים:

10 גמרא גמיר לה. רבי אבהו דרבי אליעזר לא למדה אלא מלולב:

כל אימת דאתיין זמנייהו הוא? לה
והתנן (באן ז):
יצא ניסן וירדו גשמים -
סימן קללה, ל'
שנאמר (שמואל א יב, ז):
"הֲלֹא קָצִיר זֻטִּים הַיּוֹם וְגו' ?"

רבי יהודה בן בתירה אומר:
בשני בחג הוא מזכיר.
מאי טעמיה דרבי יהודה בן בתירה?
דתניא:
רבי יהודה בן בתירה אומר:
נאמר בשני¹ (במדבר כט, יט): "וַיִּסְכְּיֵהֶם",
בששי (שם, לא): ל' "וַיִּסְכְּיֵה",
בשביעי (שם, לג): ל"ח "כַּמִּשְׁפָּטִים",
הרי מ"ם יו"ד מ"ם - הרי כאן מים,
מכאן רמז לניסוך המים מן התורה.
ומאי שנא בשני דנקט?
דכי רמיזי מיא - לט בשני הוא דרמיזי,
הלכך בשני מדכרינן.

רבי עקיבא אומר:
בששי בחג הוא מזכיר.
מאי טעמיה דרבי עקיבא?²
דתניא:³
נאמר⁴ בששי: "וַיִּסְכְּיֵה",
בשני ניסוכין הכתוב מדבר,
אחד ניסוך המים,
ואחד ניסוך היין.

ואימא תרוייהו דחמרא? !
סבר לה כרבי יהודה בן בתירה דאמר מיא רמיזי הכא. *⁵
אי סבר לה כרבי יהודה בן בתירה - נימא כוותיה? !
קסבר רבי עקיבא -
כי כתיב ניסוך יתירא - בששי הוא דכתיב.

תניא:

רבי נתן אומר:
"בַּקֶּרֶב הֵסֵף נֶסֶף עֹכֵר לַיהוָה" (במדבר כח, ז),
בשני ניסוכין הכתוב מדבר,
אחד ניסוך המים,
ואחד ניסוך היין.
ואימא⁶ תרוייהו דחמרא? !
אם כן ליכתוב קרא -
או הסך הסך, או נסך נסך,
מאי "הֵסֵף נֶסֶף"?
שמעת מינה -
חד דמיא, וחד דחמרא.

אלא הא דתנן (סוכה ד: א):
ניסוך המים - כל שבעה;
מני?
אי רבי יהושע - חד יומא הוא; ⁷
אי רבי עקיבא - תרי יומי הוו; ⁸
אי רבי יהודה בן בתירה - שיתא יומי הוו! ⁹
לעולם - רבי יהודה בן בתירה היא,
וסבר לה כרבי יהודה דמתניתין,
דתנן (שם ט):
רבי יהודה אומר:
בלוג היה מנסך כל שמונה;
מפיק¹⁰ ראשון ומעייל שמיני.
ומאי¹¹ שנא ראשון דלא?
דכי¹² רמיזי מיא - ¹³ בשני הוא דרמיזי;
שמיני¹⁴ נמי -
שביעי¹⁵ אמר רחמנא, ולא שמיני! ¹⁶

אלא,¹⁷
רבי יהושע היא,
וניסוך המים כל שבעה גמרא¹⁸ גמירי לה,
דאמר רבי אסי¹⁹ אמר רבי יוחנן
משום רבי נחוניא איש בקעת בית חורתן:
עשר²⁰ נטיעות, ערבה, וניסוך²¹ המים -
הלכה למשה מסיני.

¹² דכי רמיזי מיא בשני הוא דרמיזי. דמונסכיהם מרבה ניסוך המים:

¹³ שמיני נמי. מי מצי אמר דמנסך:

¹⁴ הא שביעי אמר רחמנא. דמ"ם יו"ד מ"ם מים כתיב בשביעי דסיום קראי דניסוך המים בשביעי כתיב כמשפטם ולא בשמיני:

¹⁵ אלא ר' יהושע היא. דאמר משעת הנחתו [דהיינו בשביעי] מזכיר ואעפ"כ סבר דניסוך המים כל שבעה דגמרא גמיר לה הלכה למשה מסיני דניסוך המים כל שבעה ודאי כר"א אתי שפיר אבל כרבי יהודה בן בתירה וכו"ע לא מיתוקמא אלא להכי לא מוקי לה כר' אליעזר דהא לא מיבעי אי ר' אליעזר סבירא ליה הכי דודאי לרבי אליעזר אתי שפיר והא דקא מוקים כר' יהושע רבותא קמשמע לן אבל כר"א בן בתירה וכו"ע לא מיתוקמא דרבי יהודה יליף מונאמר בשני ונסכיהם כו' אלמא דסבר דניסוך המים לא הוה אלא ו' ימים דאיהו לא מפיק ראשון ומעייל שמיני משום הני פירכא דפרין לעיל לא אתי כרבי יהודה ורבי עקיבא יליף מנסכיה שנאמר בששי אלמא דסבר דניסוך המים לא הוה אלא תרי יומי אבל כרבי יהושע מיתוקמא לפיכך אין מזכירין אלא ביו"ט האחרון דגשמים בחג סימן קללה אבל ניסוך המים הוי כל שבעה דגמרא גמיר לה:

¹⁶ עשר נטיעות. המפורזות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה ערב שביעית עד ר"ה אע"ג דשאר שדות אין חורשין לפני שביעית ל' יום זה חורשין דהואיל אם אין חורשין סביבן מפסידין:

¹⁷ וניסוך המים. כל שבעה:

¹ כל אימת דאתיין זמנייהו הוא. וכיון דלאו זמנייהו הוא אין מזכירין והוא הדין בחג:

² בשני ונסכיהם. דסגי בנסכה וכיון דבשני אייתר מ"ם לדרשה להכי מתחילין להזכיר בשני:

³ בשני ניסוכין הכתוב מדבר. שני ניסוכין על קרבן אחד אבל ונסכיהם משמע הרבה דבקרבנות הרבה לכן לא הוה דריש רבי עקיבא מונסכיהם:

⁴ סבר לה כרבי יהודה. דמ"ם יו"ד מ"ם מרבה ניסוך המים:

⁵ אי סבר לה כר' יהודה. לימא כר"י. שזכיר בשני:

⁶ ניסוך יתירא בששי כתיב. כלומר ונסכיה דמרבי תרי ניסוכין כתיב בששי להכי אמר בששי מתחיל להזכיר ואהני מ"ם יו"ד מ"ם מים דלא מציינו למימר תרוייהו דיין:

⁷ או הסך הסך או נסך נסך. מדשני קרא בדבוריה ש"מ תרתי:

⁸ אי ר"ע תרי יומי הוו. ותו לא דהא אמר ונסכיה דהיינו בששי מרבה ניסוך המים:

⁹ וסבר לה כר' יהודה דמתניתין. דאמר בלוג הוה מנסך כל שמנה לא סבר כוותיה במה דאמר כל שמונה מנסך אלא במה דאמר בשמיני מנסך וכיון דבשמיני מנסך משכחת לה לרבי יהודה [ב"ב] דאמר בשני מתחילין לניסוך המים כל שבעה:

¹⁰ דמפיק ראשון ומעייל שמיני. משיב בעל התלמוד¹¹ מי מצי אמר רבי יהודה דבשמיני מנסך:

¹¹ מאי שנא. דקאמר דבראשון אינו מזכיר:

רבי יהודה אומר משום רבי יהושע:

העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג - האחרון מזכיר, הראשון אינו מזכיר; ביום טוב הראשון של פסח - הראשון מזכיר, האחרון אינו מזכיר.

הי רבי יהושע?

אילימא - רבי יהושע דמתניתין;

הא אמר (כאן):

מיום²² טוב האחרון של חג!²¹

אלא - רבי יהושע דברייתא;

הא אמר²³ - משעת הנחתו!

ותו -

הא דתניא:

רבי יהודה אומר משום בן בתירה:

העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג - האחרון מזכיר;

הי בן בתירה?

אילימא - רבי יהודה בן בתירה;

הא אמר - בשני בחג הוא מזכיר!?

אמר²⁴ רב נחמן בר יצחק:

תהא ברבי יהושע בן בתירה,

זמנין דקרי ליה בשמיה,

וזימנין דקרי ליה בשמיה דאבוה,²⁵

והא²⁶ - מקמי דליסמכוהו,

והא - לבתר דסמכוהו.²⁷

תנא:

בטל²⁸ וברוחות -

לא חייבו חכמים להזכיר,

ואם בא להזכיר - מזכיר.

מאי טעמא?

אמר רבי חנינא:

לפי שאין נעצרים.

וטל, מנא לן²⁹ דלא מיעצר?

דכתיב (מלכים א יז, א):

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַתְּשׁוּבִים מִתְּשׁוּבֵי גִלְעָד אֶל אוֹזָבָב,

זֶה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עֲבַדְתִּי לְפָנָיו,

אִם יְהִי הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר כִּי אִם לְפָנֵי דְבָרִי,"

וכתיב (שם יח, א):

"כִּף הִרְאָה אֶל אוֹזָבָב, וְאֶתְנֶה מָטָר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה,"

ואילו טל³⁰ לא קאמר ליה,

מאי טעמא?

משום * דלא³¹ מיעצר.

וכי מאחר דלא מיעצר,

אליהו אשתבויעי³² למה ליה!?

הכי קאמר ליה -

אפילו³³ טל דברכה נמי לא אתי.

וליהדריה³⁴ לטל דברכה!?

משום דלא³⁵ מינכרא מילתא.

ורוחות,³⁶ מנא לן דלא מיעצרי?

אמר רבי יהושע בן לוי:

דאמר קרא (זכריה ב, א):

"כִּי פֶאֶרְבֵּעַ רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פִּרְשִׁיתִי אֶתְכֶם וְאִם יְהוָה";

מאי קאמר?

אילימא -

הכי קאמר להו קודשא בריך הוא³⁷ לישראל -

דבדרתינכו³⁸ בארבע רוחי דעלמא;

אי הכי - "פֶאֶרְבֵּעַ"? בארבע מיבעי ליה!

אלא -

הכי קאמר -

כשם³⁹ שאי אפשר לעולם בלא רוחות -

כך אי אפשר לעולם בלא⁴⁰ ישראל.

אמר רבי חנינא:

הלכך,

בימות⁴¹ החמה,

אמר משיב⁴² הרוח - אין מחזירין אותו,

אמר מוריד⁴³ הגשם - מחזירין אותו;

¹¹ דלא³¹ מיעצר. לעולם אפילו באותן שנים:

¹² אשתבויעי למה ליה. אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי הא לא נעצר:

¹³ אפילו טל דברכה. שיצמיח שום צמח:

¹⁴ וליהדריה לטל דברכה. ולימא ואתנה טל ומטר:

¹⁵ דלא מינכרא מילתא. דהא טל הוה מעיקרא ולא היה אחאב הרשע מודה בחזירה דטל של ברכה דאי הוה אומר ואתנה טל ומטר היה אחאב מקנטרו ואומר לו שלא נעצר:

¹⁶ אלא דמכניפנא לכו מד' רוחי עלמא לא גרסינן דהא פרשתי אתכם כתיב בקרא ואיכא למימר דגרס ליה והכי משתמע קרא כי מד' רוחות השמים שפרשתי אתכם משם אקבצכם ואריכות לשון בעלמא הוא דלא כתיב קיבוץ בקרא:

¹⁷ כשם שא"א לעולם בלא רוחות. שלא יתקיים מרוב הכל וחמימות:

¹⁸ בלא ישראל. שאין העולם מתקיים אלא בשביל ישראל והכי אמר קרא כי כד' רוחות השמים פרשתי אתכם לרוחות העולם כדי שיתקיים שנאמר (ימיה לג) אם לא ברייתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת:

¹⁹ בימות החמה. מניסן עד החג:

²⁰ משיב הרוח אין מחזירין אותו. דבלאו הכי לא מיעצר:

²¹ מוריד הגשם מחזירין אותו. דמיעצר וכיון דבעא אמיטרא לא התפלל תפלתו כהוגן וחזרו לראש הברכה ואומרה בלא מוריד הגשם לפי שהגשמים בקיץ סימן קללה הן מפני הקציר:

¹ ר' יהודה אומר משום רבי יהושע העובר לפני התיבה ב"ט האחרון של חג כו'. כעין אמר מר הוא כלומר אמרינן לעיל ר' יהודה אומר:

² הי רבי יהושע אילימא רבי יהושע דמתני' מיר"ט האחרון הוא מזכיר. דראשון נמי המתפלל תפלת יוצר מזכיר ואילו הכא תני הראשון אינו מזכיר:

³ האמר משעת הנחתו. דהיינו בשביעי והכא קתני יו"ט האחרון של חג דהיינו בשמיני:

⁴ ותו הא דתניא. במכילתא אחריתי:

⁵ ר' יהודה אומר משום בן בתירה העובר לפני התיבה ב"ט אחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר:

⁶ (אלא) אמר רב נחמן בר יצחק תהא. תרוייהו הא דבעית הי ר' יהושע והא דבעית הי בן בתירה ר' יהושע בן בתירה היא דהאי דקאמר ר' יהודה לעיל משום ר' יהושע והדר קאמר משום בן בתירה תהא תרוייהו ר' יהושע בן בתירה ולא קשיא זמנין קרו ליה בשמיה דאבוה בן בתירה וזמנין דקרו ליה בשמיה דידיה ר' יהושע:

⁷ מקמי דליסמכוהו. לא הוה חשוב וקרו ליה בשמיה דאבוה והאי דקרו ליה בשמיה דנפשיה ר' יהושע היינו לבתר דסמכוהו:

⁸ בטל וברוחות. משיב הרוח ומוריד הטל לא חייבוהו חכמים להזכיר אפילו בימות הגשמים:

⁹ לפי שאין נעצרים. שאלמלא הן אין העולם מתקיים והאי דאמרינן בתפלה משיב הרוח ומוריד הגשם לאו משום חיוב אלא חוק גשם הוא מזכיר דטל ורוחות מועילות לארץ לתקנה ולנגבה כדבסמוך זיקא דבתר מיטרא כמיטרא:

¹⁰ ואילו טל לא קאמר. ואתנה טל ומטר אלא מטר בלבד:

אמר¹⁶ עולא, ואיתימא רב¹⁷ יהודה:
זיקא¹⁸ דבתר מיטרא.

למימרא¹⁹ דמעליותא היא?
והכתיב (דברים כח, כד):
”וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת מִטְרַרְאָהְךָ אֲבָקָה וְעִפָּר”

ואמר עולא, ואיתימא רב יהודה:
זיקא²⁰ דבתר מיטרא! ?²¹
לא קשיא,
הא - דאתא ניחא,
הא - דאתא רזיא.²²

ואי בעית אימא -
הא - דמעלה אבק,
הא - דלא מעלה אבק.

ואמר רב יהודה:
זיקא דבתר מיטרא - כמיטרא;²³
עיבא דבתר מיטרא - כמיטרא;
שימשא דבתר מיטרא - כתרי מטרי.
למעוטי²⁴ מאי?
למעוטי גילהי²⁵ דליליא, ושימשא²⁶ דביני קרחי.

אמר רבא:
מעלי²⁷ תלגא לטורי כחמשה²⁸ מטרי לארעא,
שנאמר (איוב לז, ז):
”כִּי לְשִׁלֵּג יֹאמַר הוּא אֶרְיָן,
וְגִשְׁמֵי מִטְרַרְאָה וְגִשְׁמֵי מִטְרֹת עָווּ.”

ואמר רבא:
תלגא לטורי,
מיטרא²⁹ רזיא לאילני,
מיטרא³⁰ ניחא לפירי, *
ד. עורפילא³¹ אפילו לפרצידיא³² דתותי קלא מהניא³³ ליה.
מאי עורפילא?
מאי³⁴ היא?³⁵

בימות הגשמים,
לא אמר משיב הרוח - אין מחזירין אותו,
לא אמר מוריד הגשם - מחזירין אותו,
ולא עוד אלא אפילו אמר:
מעבירי הרוח ומפריחי הטל - אין מחזירין אותו.

תנא:
בעבים וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר,
ואם בא להזכיר - מזכיר;
למימרא³⁶ דלא מיעצרי.

ולא מיעצרי?
והתני רב יוסף:
”וְעִצְרָה אֶת הַשְּׂמַיִם” (דברים יא, ז),
מן העבים ומן הרוחות;
אתה אומר מן העבים ומן הרוחות,
או אינו אלא מן המטר;
כשהוא אומר (שם): ”וְלֹא יִהְיֶה מִטְרַרְאָה”
הרי מטר אמור;
הא מה אני מקיים ”וְעִצְרָה אֶת הַשְּׂמַיִם”?
מן העבים ומן הרוחות;

קשיא רוחות ארוחות!
קשיא עבים אעבים! ?
עבים אעבים לא קשיא,
הא - בחרפי,
הא - באפלי.

רוחות ארוחות לא קשיא,
הא - ברוח מצויה,
הא - ברוח שאינה מצויה.
רוח שאינה מצויה נמי - הא מיבעיא³⁷ לבי דרי! ?
אפשר³⁸ בנפוותא.

תנא:
העבים והרוחות שניות³⁹ למטר.
מאי⁴⁰ היא?⁴¹

16 זיקא דבתר מיטרא. שהרוח מעלה אבק אחר הגשמים ונדבק בתבואה:
17 ה"ג הא דאתא ניחא הא דאתא רזיא. כשירד בנחת אינו מעלה אבק:
18 רזיא. בכח ולא גרסינן ואי בעית אימא הא והא כו' אלא ה"ג הא דמעלה אבק
הא דלא מעלה אבק והיינו הך:
19 כמיטרא. שניות למטר כדקתני בתוספתא:
20 למעוטי מאי. מאחר דכולהו כמיטרא מאי קמעטינן דהוי בתריה ולא הוי
כמיטרא:
21 גילהי דליליא. אישלושטר"א בלע"ז בגילהי הוה קאי במס' (פסחים יג.) ורוב
גילהי בליליא שכח:
22 וביומא שמשא דביני קרחי. שבין העבים שנראה במקום אחד אורה ובמקום
אחר מעונן כקרח שיש לו שערות במקום אחד וקרחה במקום אחר:
23 מעלי תלגא לטורי. וכ"ש לבקעה אלא הרים אין להם גשמים אלא שלג
שהגשמים יורדין למטה ואין ההר שותה מהן ועוד שלג שבעמקים נמס והולך
מפני החום ששולט שם וכמים הוא אבל בהרים קרוי שלג:
24 כחמשה מיטרי לארעא. דהכי משמע קרא כי לשלג יאמר הוא ארץ כשיאמר
לשלג הוה ארץ הרי הוא כגשם מטר וגשם מטרות והרי יש כאן חמשה:
25 מיטרא ניחא. שיוורד בנחת יפה לפירות התבואה:
26 עורפילא. גשמים דקים כך שמן כדלקמן:
27 אפי' לפרצידיא דתותי קלא. הגרעין שתחת גושה של קרקע:
28 מהניא. שמתחיל לבצבץ ולעלות מיד:

1 מעביר הרוח. שלא ינשב:
2 ומפריח הטל. שלא ירד:
3 אין מחזירין אותו. דלא מיעצרי:
4 בעבים. מקשר עבים:
5 למימרא דלא מיעצרי. לפיכך לא חייבוהו להזכיר:
6 בחרפי. עבים בכירות הבאים לפני המטר אינן עצורות:
7 באפלי. הבאות מאוחרות לאחר המטר דשניות למטר הן כדלקמן ובהנהו כתיב
ועצר וכיון דאין כולם נעצרות לא חייבו להזכיר:
8 שאינה מצויה. כתיב ועצר ואפ"ה לא חייבוהו להזכיר דסגי ליה במצויה רוחות
לא מצוי לתרוצי הא בחרפי הא באפלי דרוח בין במטר בין בלא מטר לא מיעצר
כגון רוח מצויה:
9 רוח שאינה מצויה נמי חזיא לבי דרי. לגורן לזרות הקשין מן התבואה ונחייב
להזכיר:
10 אפשר בנפוותא. וו"ן בלע"ז בנפה וכברה:
11 שניות. כמעט שמועילות כמטר עצמו:
12 מאי היא. אי זה עבים ורוחות קאמר דשניות למטר:
13 אמר עולא ואיתימא רב יהודה דבתר מיטרא. עבים ורוחות שלאחר המטר:
14 זיקא ל"ג הכא:
15 יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר וגו':

עורר פילי.

ואמר רבא:

האי צורבא מרבנן דמי לפרצידיא דתותי קלא,
כיון דנבט - נבט.

ואמר רבא:

האי צורבא מרבנן דרתח -
אורייתיה^{עב}. מרתחא ליה,

שנאמר (ירמיהו כג, כט):

"הֲלוֹא כֹה דִּבְרֵי פֹאֵשׁ: נָאִם יְהוָה."

אמר^{עב} רב אשי:

כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל -
אינו תלמיד חכם,

שנאמר (שם):

"וּכְפֹטְיָיו יִפְצֵץ סָלְעִי."

אמר ליה רבי אבא לרב אשי:

אתון מהתם מתניתו לה,

אנן מהכא מתנינן לה,

דכתיב (דברים ח, ט):

"אֲרִץ אֲשֶׁר אֲבֹנֶיהָ בְּרוֹל",

אל תקרי: "אֲבֹנֶיהָ", אלא - בונייה.^ט

אמר רבינא:

אפילו הכי מיבעי ליה לאיניש למילף נפשיה בניחותא,

שנאמר (קהלת יא, י):

"וְהָסֵר פֶּעֶס מִכַּבֶּדְךָ וְגו'."

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

שלשה שאלו שלא כהוגן,

לשנים - השיבום^{עב} כהוגן,

לאחד - השיבוהו שלא כהוגן;

ואלו הן:

אליעזר עבד אברהם, ושאלו בן קיש, ויפתח הגלעדי.

אליעזר עבד אברהם.

דכתיב (בראשית כד, יד):

"וְהָיָה הַנְּעִיר אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֵי הָטִי נָא כְּדָרְךָ וְגו',
יכול אפילו^ט חיגרת, אפילו סומא;

והשיבוהו^{עב} כהוגן, ונזדמנה לו רבקה.

שאלו בן קיש.

דכתיב (שמואל א יז, כה):

"וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יָבֹאוּ יַעֲקֹב וְיַעֲשֶׂרְזוּ הַמִּכְלָה עֵשֶׂר גְּדוּל,
וְאֵת בָּתוּ יִתֵּן לוֹ",

יכול אפילו עבד, אפילו ממזר;

והשיבוהו^{עב} כהוגן, ונזדמן לו דוד.

יפתח הגלעדי.

דכתיב (שופטים יא, לא):

"וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדְּלֹתַי בֵּיתִי וְגו',
יכול אפילו דבר^ט טמא;

והשיבוהו^{עב} שלא כהוגן ונזדמנה^{עב} לו בתו.

והיינו^ט דקאמר להו נביא לישראל:

"הַצְּרִי אֵין בְּגִלְעָד אִם רַפָּא אֵין שָׁם" (ירמיהו ח, כב);

וכתיב (שם יט, ה):^ט

"אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עָל לַבִּי."

"אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי" -

זה בנו של מישע מלך מואב,

דכתיב (מלכים ב ג, כז):^ט

"וַיִּקְרָא אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִמְלֹךְ תַּזְזֹתָיו וַיַּעֲלֵהוּ עֲלָה."

"וְלֹא דִבַּרְתִּי" -

זו בתו של^ט יפתח.

"וְלֹא עָלְתָה עָל לַבִּי" -

זה יצחק בן אברהם.

אמר רבי ברכיה:

¹⁴ **וכתיב אשר לא צויתי.** בירמיה כתיב בפרשת בקבוק ובנו את כמות התופת אשר בגיא בן הנס לשרוף את בנותיהם ואת בניהם באש אשר לא [צויתי ולא] דברתי ולא עלתה על לבי שלא תאמרו הלא צוה כמו כן הקב"ה ליפתח ומישע ואברהם כי מעולם לא צויתי למישע לשרוף את בנו באש דכתיב ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה על החומה ולשמים נתכוון כסבור היה לרצות להקב"ה והאי דכתיב על שרפו עצמות מלך אדום לשיד מילתא אחרינא הוא ולא דברתי ליפתח מימים ימימה ותהי חק בישראל ובתרגום מוזכר פנחס לגנאי ויפתח לגנאי אלמא לא היה הקב"ה רוצה בבתו שהרי מזכירם לגנאי לפי שלא הלכו זה אצל זה לבטל הנדר:

¹⁵ ה"ג **ולא עלתה על לבי זה יצחק בן אברהם.** כלומר שאע"פ שצויתי לו מעולם לא עלתה על לבי לשחוט בנו אלא לנסותו מפני קטיגורו היינו שטן כדאמר בסנהדרין בהנחנקין (טז:) ויהי אחר הדברים האלה אחר דבריו של שטן וכו' ואית דלא גרסינן האי ולא עלתה על לבי דטעי בקרא אחרינא דלא כתב אלא אשר לא צויתי ולא דברתי ליפתח מימים ימימה (ד' פסוק כב) ובפרשת בקבוק כתיב כל הני שלשה אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי בתנחומא אשר לא צויתי זו בתו של יפתח אע"פ שצויתי לו תורה ומצות מצוה זו לא צויתי עליו ולא דברתי זה בנו של מישע מלך מואב והלא מישע גוי^א הוא ולא חולין הוא לי לדבר עמו אפילו דיבור בעלמא ובאגדה קא חשיב כלב בהדייהו אשר יכה את קרית ספר ולכדה וגו' ורבי יונתן דלא חשיב ליה דבגמרא פשיט ליה להאי קרא בהלכות שנשכתחו בימי אבלו של משה כדאמרינן בתמורה (טז.) ואין לחוש שתשרה רוח הקדש על עבד ועל ממזר כדאמרינן בנדרים (לה.) שאין שכינה שורה כו' מפי רבי וגדעון ששאל למנוע טל מעל הארץ ובגוה לבדה יהיה אין זה שלא כהוגן ומה תקלה יש אם יחסר העולם טל לילה אחת לבד מפי רבי:

¹ **עורר פילי.** שסותם סדקי הארץ ל'א שמגדלת ומצמחת הגרעינין העומדין בסדקי הקרקע:

² **צורבא מרבנן.** בחור חריף כמו ביעי דצריבן במסכת ביצה (ז.) תלמיד חכם זקן לא קרי צורבא אלא ההוא מרבנן קרי ליה:

³ **כיון דנבט נבט.** שמתחיל לבצבץ ולעלות עולה למעלה כך תלמיד חכם כיון שיצא שמו הולך וגדל למעלה:

⁴ **אורייתא מרתחא ליה.** שיש לו רוחב לב מתוך תורתו ומשים ללבו יותר משאר בני אדם וקמ"ל דחייבין לדונו לכף זכות:

⁵ **כאש.** שמחמם כל גופו:

⁶ **בוניה.** תלמידי חכמים מקיימי עולם בבניינו: ^א

⁷ **ברזל.** קפדנים וקשים כברזל:

⁸ **שלשה שאלו כו'.** משום דרבי ברכיה מייירי בגשמים לקמן נקט לה:

⁹ **ובנות אנשי העיר יוצאות והיה הנערה.** משמע הנערה היוצאה תחילה מן העיר ויאמר לה השקיני לה היה מנחש:

¹⁰ **אפי' חיגרת אפי' סומא.** לפי שלא פירש בשאלתו ואפשר שתהיה בעלת מום ולא יבין בה אליעזר ויקחנה:

¹¹ **(אלא) השיבוהו כהוגן.** וזימנו לו רבקה:

¹² **דבר טמא.** כלב או חזיר:

¹³ **והיינו דאמר להו נביא כו'.** מדגני ביה קרא ואמר הצרי אין בגלעד^א פנחס היה שם והיה יכול להתיר נדרו אלא שלא רצה יפתח לילך אצלו והוא לא רצה לבוא אצל יפתח בבראשית רבה:

אף כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן,
והקדוש ברוך הוא השיבה כהוגן,

שנאמר (הושע ו, א):

"וְגִדְעָה נְרִדְפָה לְדַעַת אֶת יְהוָה כְּשִׁזְזָר נְכוֹן מוֹצְאוֹ,
וְיִבְאֵי כְּשִׁשִׁם לָנוּ."

אמר לה הקדוש ברוך הוא: בתי,

את שואלת דברי שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש,
אבל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם,

שנאמר (שם יד, ו):

"אֶהְיֶה כְּטֹל לְיִשְׂרָאֵל."

ועוד שאלה שלא כהוגן,

אמרה לפניו: רבוננו של עולם,

"שִׁמְנֵי כְּזֹתֶם עַל לִבֵּךְ כְּזֹתֶם עַל זְרוּעֶיךָ" (שיר השירים ח, ו).

אמר לה הקדוש ברוך הוא: בתי,

את שואלת דבר שפעמים נראה ופעמים אינו נראה,

אבל אני אעשה לך דבר שנראה לעולם,

שנאמר (ישעיהו מט, טז):

"הֵן עַל כַּפַּיִם זִקְתִּיךָ."

אין שואלין את הגשמים כו'.

סברוה -

שאלה והזכרה חדא מילתא היא,

מאן: תנא?

אמר רבא:

רבי יהושע היא דאמר:

משעת הנחתו.

אמר ליה אביי:

אפילו תימא - רבי אליעזר,

שאלה לחוד, והזכרה לחוד.

ואיכא דאמרי:

ד: לימא * רבי יהושע היא דאמר:

משעת הנחתו?

אמר רבא:

אפילו תימא - רבי אליעזר,

שאלה לחוד, והזכרה לחוד.

רבי יהודה אומר:

העובר לפני התיבה כו'.

ורמינהו (כאן ב):

עדי מתי שואלין את הגשמים?

רבי יהודה אומר: עדי שיעבור הפסח;

רבי יוסי^א אומר: עדי^ב שיצא^{בב} ניסן! ?

אמר^א רב חסדא:

לא קשיא,

כאן - לשאול,

כאן - להזכיר;

מישאל - שאיל ואזיל,

הזכרה -^{בב} ביום טוב הראשון פסיק.

אמר עולא:

הא דרב חסדא -

"כְּזֹמִיץ^א לְשִׁיִּים וְכַעֲשָׂן לְעֵינַיִם" (משלי י, כו)!

ומה במקום^ב שאינו שואל - מזכיר,^{בב}

במקום^א שהוא שואל -^{בב} אינו דין שיהא מזכיר! ?

אלא אמר עולא:

תרי^א תנאי אליבא דרבי יהודה.

רב^א יוסף אמר:

מאי עד שיעבור הפסח?

עד שיעבור זמן^ב שליח צבור ראשון,

היורד ביום טוב ראשון של פסח.

אמר ליה אביי:

שאלה^א ביום טוב מי איכא! ?

אמר^ב ליה:

אין, שואל מתורגמן.

וכי מתורגמן שואל דבר^א שאינו צריך לצבור! ?

אלא מחזורתא כדעולא.

רבה אמר:

מאי עד שיעבור הפסח?

עד^א שיעבור זמן שחיטת הפסח,

¹² במקום שאינו שואל. ביו"ט האחרון של חג שאינו מתפלל תפלתו תפלת חול דאין שאלה אלא בברכת השנים:

¹³ מזכיר. גבורות גשמים כדאמר רבי יהודה האחרון מזכיר:

¹⁴ במקום שהוא שואל. בחולו של מועד של פסח:

¹⁵ תרי תנאי. חד אמר עד שיעבור הפסח שואלין כל שכן שמזכירין וחד אמר שאלה עד הפסח והזכרה שיכול להזכיר ביו"ט מזכיר ביו"ט הראשון של פסח בתפלת יוצר ובמוספין פוסק:

¹⁶ רב יוסף אמר. האי דקתני עד אימתי שואלין עד שיעבור כו' ה"ק עד שיעבור שליח צבור כו' והיינו כאידך רבי יהודה דמתני' דאמר הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר:

¹⁷ שאלה ביו"ט מי איכא. וכי מתפלל הוא תפלת חול שאתה אומר עד שיעבור הפסח דהיינו זמן שליח צבור של תפלת יו"ט הראשון של פסח:

¹⁸ אמר ליה אין שאלה דמתורגמן. בדרשה שהוא דורש אומר ברכת שאלה לבדה:

¹⁹ דבר שאינו צריך לצבור. דכיון דזמן הפסקה הוא לאו אורח ארעא למישאל בצבור דבר שאינו צריך:

²⁰ עד שיעבור זמן שחיטת פסח. חצות יום דארבעה עשר עד שיעבור חצות דהיינו כל תפלת יוצר ואשמעינן ר' יהודה דבמנחה דערבי פסחים אע"ג דמצלינן תפלת חול מפסיקין ולא יאמר ותן טל ומטר ואע"ג דמדכרינן עד למחר במוספין

¹ ויבוא כגשם לנו. פעמים אינו מתבקש שהוא סימן קללה בקיץ:

² דבר המתבקש לעולם. טל אפילו בימות החמה:

³ פעמים נראה. כשהוא ערום נראה זרועו וכנגד לבו ואינו נראה כשהוא לבוש והכף נראית כל שעה שהיד נראית לעינים וי"ל על כפים על השמים צורת אדם שהוא בכסא וכן נשא לבבנו אל כפים (איכה ג) מפי רבי:

⁴ ה"ג סברוה שאלה והזכרה חדא מילתא היא. כלומר הא דקתני אין שואלין את הגשמים היינו אין מזכירין את הגשמים:

⁵ ומאן תנא. דאמר סמוך לימות הגשמים מזכירין אבל לא קודם לכן:

⁶ רבי יהושע היא. דאמר משעת הנחת לולב הוא מזכיר דהיינו יום שמיני וזהו סמוך לגשמים דמן חג ואלך הוא זמן גשמים:

⁷ הכי גרסינן ואיכא דאמרי לימא ר' יהושע היא אפי' תימא רבי אליעזר כו'. ולא גרסינן סברוה שאלה לחוד והזכרה לחוד דהא לא משתמע ממתני':

⁸ עד אימתי שואלין את הגשמים. בסוף ימות הגשמים:

⁹ עד שיעבור הפסח. דאמרינן כל חולו של מועד ותן טל ומטר:

¹⁰ עד שיצא ניסן. וכדמפיק טעמא במתני':

¹¹ הכי גרסינן אמר רב חסדא כאן לשאול כאן להזכיר מישאל שאיל ואזיל והזכרה ביו"ט ראשון פוסק. לשאול שואל והולך עד שיעבור הפסח כדקתני עד מתי שואלין כו' להזכיר אינו מזכיר אלא בתפלת יוצר של יו"ט ראשון:

וכתחילתו: כן סופו -

מה תחילתו - מזכיר אף על פי שאינו שואל,
אף סופו - מזכיר אף על פי שאינו שואל.

אמר ליה אביי:

בשלמא תחילתו מזכיר -

דהזכרה¹⁵ נמי ריצוי שאלה היא;

אלא¹⁶ סופו -

מאי ריצוי שאלה איכא ?!

אלא מחוורתא כדעולא.

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:

הלכה¹⁷ כרבי יהודה.

אמר ליה רבי זירא לרבי אסי:

ומי¹⁸ אמר רבי יוחנן הכי ?

והתנן (כאן א):

בשלשה¹⁹ במרחשוון שואלין את הגשמים;

רבן גמליאל אומר: בשבעה בו;

ואמר רבי אלעזר:

הלכה²⁰ כרבן גמליאל ! ?

אמר ליה:

גברא אגברא קא רמית ?

איבעית אימא -

לא קשיא,

כאן - לשאול,

כאן - להזכיר.

והאמר²¹ רבי יוחנן:

במקום ששואל מזכיר ! ?

ההוא להפסקה²² איתמר,

והא²³ תרוייהו איתמר.²⁴

והאמר רבי יוחנן:

התחיל להזכיר - מתחיל²⁵ לשאול,

פסק²⁶ מלשואל - פוסק מלהזכיר ! ?

אלא לא קשיא,

הא -²⁷ לן,

והא -²⁸ להו.

מאי שנא לדידן - דאית לן פירי בדברא,²⁹

לדידהו נמי - אית³⁰ להו עולי רגלים ! ?

כי³¹ קאמר רבי יוחנן -

בזמן שאין בית המקדש קיים.

השתא דאתית להכי,

הא והא - לדידהו,

ולא קשיא,

כאן -³² בזמן שבית המקדש קיים,

כאן - בזמן שאין בית המקדש קיים.

ואנן³³ דאית לן תרי יומי -

היכי עבדינן ?

אמר רב:

מתחיל³⁴ במוספין,

ופוסק³⁵ במנחה, ערבית,³⁶ ושחרית,

וחוזר ומתחיל³⁷ במוספין.

אמר להו שמואל:

פוקו ואמרו ליה לאבא:³⁸

לאחר³⁹ שעשיתו קודש תעשהו⁴⁰ חול ! ?

אלא אמר שמואל:

מתחיל במוספין ובמנחה,

ופוסק⁴¹ ערבית ושחרית,

וחוזר ומתחיל במוספין. *

רבא⁴² אמר:

כיון שהתחיל - שוב אינו פוסק;

וכן אמר רב ששת:

כיון שהתחיל - שוב אינו פוסק;

ואף רב הדר⁴³ ביה,

דאמר רב חננאל אמר רב:

רס"י

¹⁵ הא לן והא להו. לבני בבל שיש לנו תבואה ופירות בשדה כל תשרי אין מזכירין עד שבעה במרחשוון ושם שואלים כדאמר רבי יוחנן מתחיל להזכיר מתחיל לשאול:

¹⁶ והא להו. לבני ארץ ישראל דקוצרין בניסן ואוספין בתשרי מזכירין ב"ט האחרון כרבי יהודה דאמר רב אסי הלכה כמותו:

¹⁷ בדברא. מדבר כלומר בשדות:

¹⁸ אית להו עולי רגלים. ואם ירדו להן גשמים קשה להן בחזירתן:

¹⁹ אלא כי א"ר יוחנן. הלכה כר' יהודה דמזכיר מיו"ט האחרון כו' בזמן שאין בהמ"ק קיים וליכא עולי רגלים מזכיר:

²⁰ כאן בזמן שבית המקדש קיים. דאיכא עולי רגלים אינו מזכיר עד ז' במרחשוון:

²¹ אנן דאית לן תרי יומי. שני ימים טובים אחרונים שמיני ספק שביעי ותשיעי ספק שמיני לרבי יהודה דאמר מיו"ט האחרון באיזה מהן מזכיר:

²² מתחיל במוסף. של שמיני ספק שביעי דשמא יו"ט האחרון הוא:

²³ ופוסק במנחה. שמא שביעי חול הוא ואין זמן הזכרה עד מוסף של מחר:

²⁴ ופוסק נמי בערבית ושחרית. של תשיעי ספק שמיני:

²⁵ לאבא. חברי:

²⁶ לאחר שעשיתו קודש. לשמיני ספק שביעי שהזכרת בו גבורות גשמים כרבי יהודה מיו"ט האחרון:

²⁷ תעשהו חול. בתמיה שמפסיק במנחה של אותו היום:

²⁸ ופוסק ערבית ושחרית. דלאו היינו תפלה של אותו היום:

²⁹ רבא אמר כיון שהתחיל. בשמיני ספק שביעי שוב אינו פוסק:

³⁰ הדר ביה. ממאי דאמר פוסק:

פוסק השאלה בתפלת מנחה של ערב יו"ט הראשון והזכרה שיכול להזכיר ביום טוב מזכיר עד תפלת מוסף של יום טוב הראשון:

¹ כתחילתו. שהוא מזכיר תחלה ביום טוב אחרון של חג ואינו שואל עד לאחר החג כך בסופו אינו שואל במנחה ערב יו"ט הראשון ומזכיר עד מוסף של יו"ט ראשון והכא ליכא למיפרך שאלה ביו"ט מי איכא:

² דהזכרה נמי צורך שאלה היא. שמרצה תחילה לפי שא"א לו לשאול ביו"ט וכיון דאיכא שאלה אבתריה מזכיר הוא לריצוי בעלמא:

³ אבל סופו. למה הוא מזכיר הואיל ואינו צריך לשאול מכאן ואילך הא כיון דאפסקת מאתמול גלית אדעתך דלא ניחא לך בהו ואמאי מזכיר:

⁴ הלכה כרבי יהודה. דאמר העובר לפני התיבה וכו':

⁵ מי אמר רבי יוחנן הכי. דהלכה כרבי יהודה דמזכיר ביו"ט האחרון:

⁶ בשלשה במרחשוון. הכי קים להו דהוה זמן גשמים כו':

⁷ הלכה כרבן גמליאל. דאינו שואל עד שבעה במרחשוון וקא ס"ד דבמקום שהוא שואל מזכיר עד דמשני לקמן:

⁸ כאן לשאול. בשבעה במרחשוון:

⁹ כאן להזכיר. מיו"ט האחרון ור' יוחנן אית ליה דרבי אלעזר:

¹⁰ והא א"ר יוחנן במקום ששואל מזכיר. במקום שאינו שואל אינו מזכיר והיכי א"ר יוחנן דהלכה כר' יהודה שמזכיר ביו"ט האחרון הא ליכא שאלה דאין אומר ברכת השנים ביו"ט:

¹¹ להפסקה איתמר. דכשהוא מפסיק לשאלה בערב הפסח פוסק נמי להזכרה דהכי משמע במקום ששואל מזכיר:

¹² והא תרוייהו איתמר. התחלה והפסקה:

¹³ יתחיל לשאול. דהיינו בחול שיכול לשאול:

¹⁴ פסק מלשואל. בערב הפסח פוסק מלהזכיר אלמא לא סבירא ליה כרבי יהודה והיכי אמר הלכה כמותו:

מונה עשרים ואחד יום,
כדרך שמונה עשרה ימים מראש השנה עד יום הכיפורים,
ומתחיל,
וכיון שהתחיל - שוב אינו פוסק.
והלכתא:
כיון שהתחיל - שוב אינו פוסק.

משנה (ב):

עד מתי שואלין את הגשמים?
רבי יהודה אומר: עד שיעבור הפסח;
רבי יוסי^ב אומר: עד שיצא ניסן,
שנאמר (יואל ב,ג):
”וְיִוָּרֵד לָכֶם גֶּשֶׁם בְּמוֹרָה וּמִלְקוֹשֵׁי בְּרָאשׁוֹן”.

גמרא:

אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק:

יורה בניסן הוא?^א

יורה במרחשון הוא,

דתניא:^ב

”יורה“ (דברים יא, יד) במרחשון ו”מלקושי“ (שם) בניסן! ?

אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן:

בימי יואל בן פתואל נתקיים מקרא זה,

דכתיב ביה (יואל א, ד):

”וְיָתֵר הַגֶּשֶׁם אֶכְלֵ הָאָרֶזֶת, וְיָתֵר הָאָרֶזֶת אֶכְלֵ הַיִּלְקָה,^א

וְיָתֵר הַיִּלְקָה אֶכְלֵ הַזֹּזִיטִל,^ב”

אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים,

ירדה להם רביעה ראשונה באחד בניסן.

אמר להם נביא לישראל: צאו וזרעו.

אמרו לו:

מי שיש לו קב חטים או קבים שעורין -

יאכלנו ויחיה,

או יזרענו וימות! ?

אמר להם: אף על פי כן - צאו וזרעו.

נעשה להם נס,

ונתגלה להם מה שבכתלין ומה שבחורי נמלים.

יצאו וזרעו שני^א ושלישי ורביעי,
וירדה להם רביעה שניה בחמשה בניסן.
הקריבו עומר בששה עשר בניסן.
נמצאת תבואה הגדילה^ב בששה חדשים,
גדילה באחד^ג עשר יום.
נמצא עומר הקרב מתבואה של ששה חדשים,
קרב מתבואה של אחד עשר יום.

ועל אותו הדור הוא אומר:

”הַיְוָעִים בְּדַמְעָה בְּרָגָה יִקְצְרוּ,

הַלֹּחַף יִלְחַף וּבִכָּה נִשְׂא מִיֶּשֶׁף הַיָּרְעֵה,

בֵּא יָבֹוא בְּרָגָה נִשְׂא אֶלְמוֹתָיו” (תהלים קכו, ה-ו).^ד

מאי^ה ”הַלֹּחַף יִלְחַף וּבִכָּה נִשְׂא מִיֶּשֶׁף הַיָּרְעֵה“ (שם, ו)?^ה

אמר רב יהודה:

שור כשהוא חורש^ו הולך ובוכה,

ובחזירתו^ז אוכל חזיו מן התלם.

מאי^ח ”נִשְׂא אֶלְמוֹתָיו“ (שם)?

אמר רב חסדא, ואמרי לה במתניתא תנא:

קנה - זרת,

שיבולת -^ט זרתים.

ואמר ליה רב נחמן לרבי יצחק:

מאי דכתיב (מלכים ב ח, א):

”כִּי קָרָא יְהוָה לְרַעֲבָב,

וְגַם בָּא אֶל הָאָרֶץ שִׁבְעֵ שָׁנִים”?

בהנך שבע שנים מאי אכול?

אמר ליה:

הכי אמר רבי יוחנן:

שנה ראשונה - אכלו מה שבביתם;

שניה - אכלו מה^י שבשדות;

שלישית - בשר בהמה טהורה;

רביעית - בשר בהמה טמאה;

חמישית - בשר שקצים ורמשים;

⁹ נעשה להם נס כו'. והיינו דכתיב ושלמתי לכם את השנים אשר אכל הארבה וגו':

¹⁰ נתגלה להם תבואה שבחורי נמלים ומה שבכתלים. שאצרו העכברים:

¹¹ יצאו וזרעו. מה^א שבידם:

¹² שני. בניסן ושלישי ורביעי ומה שמצאו אכלו ולאחר שזרעו ירדו להם גשמים בה^ב בניסן והקריבו עומר בט"ז בניסן מאותה תבואה חדשה:

¹³ הגדילה בששה חדשים. מתשרי ועד ניסן:

¹⁴ בי"א יום. מחמשה בניסן עד ט"ז בו:

¹⁵ הזורעים בדמעה ברנה יקצורו. שלא היה להן מה לאכול:

¹⁶ מאי הלך ילך ובכה. אם לבני אדם כבר נאמר הזורעים בדמעה ברנה יקצורו אלא על השור הכתוב אומר:

¹⁷ בהליכתו. לחרוש התלם:

¹⁸ ובחזירתו אוכל חזיו. שחת מן התלם שזרעו בהליכתן שכשהוא זורע מיד מתחלת ליגדל:

¹⁹ מאי בא יבוא ברנה נושא אלומותיו. אם מפני התבואה שיש להם לאכול הרי כבר אמור ברנה יקצורו:

²⁰ שובולת זרתים. זהו נס גדול מה שאין כן דרך כל תבואה שהקנה פי שלשה וארבעה בשבולת:

²¹ כי קרא ה' לרעב. בימי יהורם בן אחאב נאמר:

²² מה שבשדות. ספיחים ומה שנשתייר בשדות:

¹ מונה כ"א יום. מראש השנה עד שמיני ספק שביעי של חג כדרך שמונה מר"ה עד יוה"כ י' ימים שמתחיל למנות מיום ראשון של ר"ה ומזכיר מכאן ואילך וזהו שמזכיר בשמיני ספק שביעי שהוא כ"ב שוב אינו פוסק והא דמתחילין אנו למנות מיום א' דהא דאנו עושים ב' ימים לאו משום ספק דשמא עיברו לאלול דהא אנן בקיאינן בקביעה דירחא אלא משום דמנהג אבותינו בידינו ל"א מונה כ"א יום כדרך שמונה כו' כלומר אם עיברו אלול לא יחשוב מיום ראשון של ר"ה כ"א יום שאם כן לא ימצאו בידו אלא כ' וכלים ביום טוב שביעי יום נטילת ערבה אלא מיום שמתחילין למנות עשרה ימים לעשות בעשירי יוה"כ יתחיל למנות באלו שבכך לא יטעה שיום הכפורים יום אחד לבד וידע מהיכן התחילו למנות לו וביום שכלין כ"א דהיינו ביום טוב אחרון מתחיל להזכיר וכיון שהתחיל שוב אינו פוסק:

² א"ל רב נחמן לרב יצחק יורה בניסן הוא. דכתיב ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון בתמיה:

³ והא במרחשון הוא. כדתניא לקמן ובספרי הוא:

⁴ יורה ומלקוש. מפרש לקמן:

⁵ אמר ליה. ודאי במרחשון הוא ומקרא זה בימי יואל בן פתואל נתקיים שירה ומלקוש היה בראשון ע"י נס שהיה רעב שבע שנים דכתיב כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים וכתיב יתר הגזם אכל הארבה וגו':

⁶ הכי גרסינן יצא אדר ולא ירדו גשמים. ולא זרעו רוב אדר לא גרסינן:

⁷ רביעה ראשונה. התחלת גשמים ולקמן (י): מפרש רביעה שמרביע את הארץ:

⁸ או יזרענו וימות. ברעב קודם שתגדל התבואה החדשה שלא יהיה לו מה יאכל:

ששית - בשרי בניהם ובנותיהם;
שביעית - בשר זרועותיהם,
לקיים מה שנאמר (ישעיהו ט, ט):
"אִישׁ בְּעִיר אֲכָלוֹ".

ואמר ליה רב נחמן לרבי יצחק:
מאי דכתיב (הושע י, ט):

"בְּקִרְבָּךְ קְדוּשָׁה וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר?"

משום ד"בְּקִרְבָּךְ קְדוּשָׁה" - "לֹא אָבוֹא בְּעִיר" ?!

אמר ליה:

הכי אמר רבי יוחנן:

אמר הקדוש ברוך הוא:

לא אבוא בירושלם^א של מעלה,

עד שאבוא בירושלם^ב של מטה.

ומי איכא ירושלם^ג למעלה?

אין, דכתיב (תהלים קכב, ג):

"יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁזוּבָרָה לָהּ יִזְדָּרוּ".

ואמר ליה רב נחמן לרבי יצחק:

מאי דכתיב (ירמיהו י, ח):

"וּבְאֲזוּתָהּ יִבְעָרוּ וַיִּכְסְלוּ מוֹסַר הַבָּלִים עִין הוּא?"

אמר ליה:

הכי אמר רבי יוחנן:

אחת היא שמבערת רשעים בגיהנם;

ומאי ניהי? ^ד עבודה זרה,

כתיב הכא (שם): "מוֹסַר הַבָּלִים עִין הוּא",

וכתיב התם (שם, טו): "הַבָּל הַמָּוֶה מַעֲשֵׂה תַעֲתָעִים".

ואמר ליה רב נחמן לרבי יצחק:

מאי דכתיב (שם ב, ג):

"כִּי שְׁתִּיתִים רְעוּת עֵשֶׂה עָמִי?"

תרתין הוא דהו?

עשרין ותרתין^ה שביקא להו ?!

אמר ליה:

הכי אמר רבי יוחנן:

אחת שהיא * שקולה כשתים;

ומאי ניהי? ^ו עבודה זרה,

דכתיב (שם):

"כִּי שְׁתִּיתִים רְעוּת עֵשֶׂה עָמִי,

אֲתִי עֲזָבוּ מִקּוֹר מִיָּם זָרִים,
לְוַעֲבֹב לָהֶם בְּאֲרוֹת בְּאֲרֹת וְשִׁבְרִים";
וכתיב בהו (שם, י-א):

"כִּי עֲזָבוּ אֲנִי כַתְּיִים וְרָאוּ, וְקָדַר שְׁלֹזוֹ וְהִתְבּוֹנְנוּ מְאֹד,
וְרָאוּ הֵן הַיְתֵתָה כְּזֹאת,^ז

הַהֵימִיר זָוִי אֲלֵהֶם וְהֵמָּה לֹא אֲלֵהֶם,
וְעַמִּי הַבְּיָר כְּבוֹדוֹ בְּלֹא יוֹעִיל".

תנא:

כתיים^ח עובדים למים, ^ט וקדריים עובדים לאש, ^י
ואף על פי שיודעים שהמים מכבין את האש -
לא המירו אליהם;

"וְעַמִּי הַבְּיָר כְּבוֹדוֹ בְּלֹא יוֹעִיל"!

ואמר ליה רב נחמן לרבי יצחק:

מאי דכתיב (שמואל א ח, א):

"וַיְהִי כִּפְאֶשֶׁר יִקָּן שְׂמוּאֵל?"

ומי סיב שמואל כולי האי?

והא בר חמשין ותרתין הוה,

דאמר^י מר:

מת בחמישים ושתים שנה -

זו היא קיי^{יא} מיתתו של שמואל הרמתי !?

אמר ליה:

הכי אמר רבי יוחנן:

זקנה קפצה^{יב} עליו,

דכתיב (שם א טו, יא):

"נְזוּמְתִי^{יג} כִּי הִמְלַכְתִּי אֶת שְׂאוּל לְמֶלֶךְ, קיי

כִּי שָׁב מֵאֲזוּרִי, וְאֵת דְּבָרֵי לֹא הִקִּים, קיד

וַיִּזְזַר לְשְׂמוּאֵל, וַיִּזְעַק אֵל יְהוָה כָּל הַלַּיְלָה", קטו

אמר לפניו: רבונו של עולם,

שקלתני^{יד} כמשה ואהרון,

דכתיב (תהלים צט, ו):

"מִשֵּׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וְשְׂמוּאֵל בְּקִרְאֵי שְׂבוּ",

מה "מִשֵּׁה וְאַהֲרֹן" - לא בטלו מעשה ידיהם בחייהם,

אף אני - לא יבטלו^{טז} מעשה ידי בחיי !

אמר הקדוש ברוך הוא:

היכי אעביר ?

לימות שאול - לא קא שביק שמואל;

לימות שמואל אדזוטר -^{טז} מרנני כולי עלמא^{טז} אבתריה;

⁹ והאמר מר. במועד קטן (כח,):

¹⁰ זו מיתתו של שמואל הרמתי. ולא מיתת^א כרת היא במסכת שמחות (פ"ג) מפרש מת בכך שנים זו היא מיתת כרת בכך וכך זו היא מיתת אסכרה ימיו של שמואל נ"ב שנה דכתיב עד יגמל הנער וגו' דשיבירי"ר בלע"ז וכ"ד חדשים נקרא תינוק וכתיב (שמואל א א) וישב שם עד עולם עולמו של לוי חמישים שנה שנאמר (במדבר ח) ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה (בבכורות) ירושלמי ובסדר עולם תמצא כשני דפיין תוספת על זה:

¹¹ קפצה. הלבין שערו:

¹² נחמתי. ורצה הקב"ה הוא להורגו מיד:

¹³ שקלתני כמשה ואהרן דכתיב משה ואהרן כהניו ושמואל בקוראי שמו וגו'. שוין הן:

¹⁴ מעשה ידיהן. יהושע אף הוא היה תלמידו של אהרן כדאמר^י בעירובין (נד,): יצא משה ושנה להן אהרן פירקו:

¹⁵ כי זוטר. בחור:

¹⁶ מרנני כולי עלמא אבתריה. דאמרי מדמתי זוטר שמא ח"ו עבירה היתה בו:

¹ אכלו בשר בניהם. מקצתם:

² משום דבקרבת קדוש. שאתה מטיב מעשיך לא יבא הקב"ה בעיר:

³ לא אבא בירושלים כו'. והכי קאמר עד שיהא בקרבך קדוש למטה דהיינו ירושלים לא אבוא בעיר שלמעלה:

⁴ ירושלים הבנויה כעיר שחוכרה לה יחדיו. ירושלים שלמעלה תהא בנויה כעיר שחוכרה לה שהיא כיוצא בה חבירתה ודוגמתה מכלל דאיכא ירושלים אחריתי והיכן אם לא למעלה:

⁵ ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עין הוא. אי לאו גזרה שוה היה משמע אטומים כעץ לקבל מוסר ולשוא היו לוקין:

⁶ באחת. עבירה שהן עושין יתבערו הכסילים. רשעים:

⁷ עשירים וארבעה שביקא להו. בתמיה בפרשת התשפוט (יחזקאל כב) כ"ד עבירות שעברו ל"א שעברו על כ"ד ספרים:

⁸ ששקולה כשתים. דכותיים וקדריים כדמפרש שהרעו משניהן לא הבינו מהן דקדריים^א אע"פ שיראתם פחותה לא רצו להמיר ועמי המירו באחר ולא עוד אלא בלא יועיל:

לא לימות שאול ולא לימות שמואל -

כבר הגיעה מלכות דוד,

ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא !

מיד קפצה ק"י עליו זקנה ;

היינו דכתיב (שמואל א כב,ו) :

"וַיֵּאוּל יוֹשֵׁב בְּגֵבְעָה תְּזוּת הָאֵשׁל בְּרָמָה",

וכי מה ענין "בְּגֵבְעָה" אצל "רָמָה" ?

אלא לומר לך -

מי גרם ל"וֹשֵׁב בְּגֵבְעָה" שישב: "בְּגֵבְעָה" שתי שנים ומחצה ?

תפלתו של שמואל "בְּרָמָה". ק"י

ומי מידחי גברא מקמי גברא ! ?

אין,

דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: ק"י

מאי דכתיב (הושע ו,ה) :

"עַל כֵּן זָצַבְתִּי בְּבִימֹתַי, הִרְגָּתִים בְּאֲמֹרֵי פִי" ?

במעשיהם לא נאמר, אלא "בְּאֲמֹרֵי פִי",

אלא - מידחי גברא מקמי גברא.

רב נחמן ורבי יצחק הוו יתבי בסעודתא,

אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק:

לימא מר מילתא.

אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן:

אין מסיחין בסעודה,

שמא יקדים קנה לושט, ויבא לידי סכנה.

בתר דסעוד, אמר: ליה:

הכי אמר רבי יוחנן:

יעקב אבינו לא מת.

אמר ליה:

וכי בכדי ספרו ספדנייא, וחנטו חנטייא, וקברו קברייא ! ?

אמר ליה:

מקרא¹ אני דורש,

שנאמר (ירמיהו ל,י) :

"וְאֵתָה אֵל תִּירָא עַבְדֵי יַעֲקֹב וְאִם יְהוָה,

וְאֵל תְּזוּת יִשְׂרָאֵל,

פִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעֶיךָ מִרְזוּזֶיךָ, וְאֵת זְרַעְךָ מֵאֲרִץ שָׁבִים",

מקיש הוא לזרעו -

מה² זרעו - בחיים,

אף³ הוא - בחיים.

אמר רבי יצחק:

כל⁴ האומר רחב רחב - מיד נקרי.

אמר ליה רב נחמן:

אנא אמינא ולא⁵ איכפת לי ! ?

אמר ליה:

כי קאמינא - ביודעה⁶ ובמכירה.

כ⁷ הוּ מיפטר מהדדי,

אמר ליה: ליברכן מר.

אמר ליה:

אמשול לך משל, למה הדבר דומה ?

לאדם שהיה הולך במדבר,

והיה רעב, ועיף, וצמא,

ומצא אילן שפירותיו מתוקין, וצילר⁸ נאה,⁹

ואמת¹⁰ המים עוברת תחתיו.

אכל מפירותיו, ושתה ממימיו, וישב בצילו.

וכשביקש לילך, אמר:

אילן אילן, במה אברכך ?

שיהוק¹¹ פירותיך מתוקין - הרי פירותיך מתוקין !

שיהא צילך נאה - הרי צילך נאה !

שתהא אמת המים עוברת תחתך -

הרי אמת המים עוברת תחתך !

אלא,

ויהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך - * יהיו כמותך.

אף אתה, במה אברכך ?

אם בתורה - הרי תורה !

אם בעושר - הרי עושר !

אם בבנים - הרי בנים !

אלא,

ויהי רצון שכל צאצאי מעיך - יהיו כמותך.²⁰

תנו רבנן:

"יִזְרָה"²¹ (דברים יא,יד),

שמורה את הבריות -

להטיח גגותיהן, ולהכניס²² פירותיהן, קכ

ולעשות²³ כל צרכיהן.

דבר אחר: קכד

¹ וכי מה ענין. גבעת בנימין אצל רמה בהר אפרים:

² שישב ב' שנים ומחצה. כדמפרש בסדר עולם שמלך מחצית שנת עשתי עשרה ושנים עשרה ושלושה עשר ושמואל מת בתוך שנת שלש עשרה לסוף שמונה חדשים:

³ מי מידחי גברא כו'. דאירחי שמואל מקמי דוד:

⁴ במעשיהם לא נאמר. דמשמע בעבור חטא:

⁵ אלא באמרי פי. מפני דבר שגזרתי כגון האי מעשה דשמואל:

⁶ שמא יקדים קנה. כשיוציא הקול נפתח אותו כובע שעל פי הקנה ונכנס בו המאכל ומסתכן ולפיכך לא אומר לך כלום מאכל ומשתה הולך דרך הושט:

⁷ ה"ג לימא לן מר מידי. ולא גרסינן חד לחבריה:

⁸ לא מת. אלא חי הוא לעולם:

⁹ בכדי. וכי בחנם ספרו ספדנייא וחנטו חנטייא דכתיב ביה (בראשית ו) ויחנטו (אותו) ויספרו (לו):

¹⁰ מקרא אני דורש. והאי דחנטו חנטייא סבורים היו שמת:

¹¹ מה זרעו בחיים. כשהוא מקבץ את ישראל מארץ שבים החיים הוא מקבץ שהן בשבי שהמתים אינן בשבי:

¹² אף הוא בחיים. שיביאנו בגולה כדי לגאול את בניו לעיניו כמו שמצינו במצרים וירא ישראל וגו' ודרשינן ישראל סבא ודחנטו חנטייא נדמה להם שמת אבל חי היה:

¹³ כל האומר רחב רחב מיד נקרי. נעשה בעל קרי:

¹⁴ לא איכפת לי. איני חושש:

¹⁵ ביודעה. היינו נמי מכירה:

¹⁶ כי הוה מיפטר. רב נחמן מרב יצחק:

¹⁷ והיה צילו נאה. שזה צריך לאדם עייף לנוח תחתיו:

¹⁸ ופירותיו מתוקין. לרעב:

¹⁹ ואמת המים. לצמא:

²⁰ יהיו כמותך. בתורה ולעושר וכבוד:

²¹ יורה. ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש (דברים יא):

²² יורה. רביעה ראשונה היוורת במרחשון כדלקמן למה נקרא יורה שמורה להן להטיח גגותיהן בטיח של טיט שלא יטפו גשמים בבית:

²³ ולהכניס פירותיהן. שהניחו בשדות לייבשן עד עכשיו:

²⁴ כל צרכיהן. שאר דברים הצריכים לימות הגשמים:

"יורה" (שם), קכח

שיורד: בנחת ואינו יורד בזעף. קכז

דבר אחר: קכז

"יורה" (שם), קכח

שמשקה את הארץ ומרוה עד תהום, קכט

שנאמר (תהלים סה, יא): קל

"תִּלְמִיּוֹתָי רְוֵהוּ זֵוּזוֹת גְּדוּדֵיהֶן, קלא

בְּרִיבִים תְּמוֹנָה, צְמוּזָה תִּבְרָךְ." קלב

או: אינו "יורה" אלא שמשיר את הפירות,

ומשטיף את הזרעים, ומשטיף את האילנות;

תלמוד לומר: "מִלְקוּשֵׁי" (שם),

מה: "מִלְקוּשֵׁי" - לברכה,

אף "יורה" - לברכה.

או אינו "מִלְקוּשֵׁי" אלא שמפיל את הבתים,

ומשבר את האילנות, ומעלה את הסקאין;

תלמוד לומר: "יורה" (שם),

מה: "יורה" - לברכה,

אף "מִלְקוּשֵׁי" - לברכה.

ו"יורה" גופיה מנלן?

דכתיב (יזאל ב, כג):

"וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בִיהוָה אֱלֹהֵיכֶם,

כִּי נָתַן לָכֶם אֶת־הַמּוֹרָה לְצַדִּיקָהּ,

וַיִּוֹרֵד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרָה וּמִלְקוּשֵׁי בְרָאשׁוֹן."

תנו רבנן:

"יורה" (דברים יא, יד) במרחשון ו"מִלְקוּשֵׁי" (שם) בניסן.

אתה אומר - "יורה" במרחשון ו"מִלְקוּשֵׁי" בניסן,

או: אינו אלא "יורה" בתשרי ו"מִלְקוּשֵׁי" באייר;

תלמוד לומר: "בְּעֵתוֹ" (שם).

מאי קלג "מִלְקוּשֵׁי" (שם)?

אמר רב חנילאי קלד בר אידי אמר שמואל:

דבר" שמל קשיותיהן של ישראל;

דבי רבי ישמעאל תנא:

דבר שממלא תבואה בקשיה;

במתניתא תנא:

דבר שיורד על המלילות¹² ועל הקשין.¹⁴

תנו רבנן: קלה

"יורה" במרחשון ו"מִלְקוּשֵׁי" בניסן,

דברי רבי מאיר;

וחכמים אומרים: "יורה" בכסליו.

מאן חכמים?

אמר רב חסדא: רבי יוסי היא,

דתניא:

מאימתי¹⁵ זמנה של קלו רביעה ראשונה?

בכירה - קל¹⁶ בשלשה במרחשון,

בינונית - בשבעה בו,

אפילה -¹⁷ בשבעה עשר בו,

דברי רבי מאיר;

רבי¹⁸ יהודה אומר:

בשבעה, ובשבעה עשר, ובעשרים ושלשה;

רבי יוסי אומר:

בשבעה עשר, ובעשרים ושלשה, ובראש חדש כסליו.

וכן היה רבי יוסי אומר:

אינן¹⁹ היחידים²⁰ מתענין עד שיגיע ראש חדש כסליו.

אמר²¹ רב חסדא:

הלכה כרבי יוסי.

אמימר מתני להא דרב חסדא בהא לישנא:

בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים;

¹⁰ ת"ל בעתו. יורה במרחשון ומלקוש בניסן שכך היא העת והזמן ויפה הוא כדלקמן דזמן רביעה ראשונה במרחשון הוא אית ספרים דכתוב בהו או אינו אלא בכסליו דזמן יורה בכסליו הוא וכרבנן דפליגי עליה דר"מ לקמן ת"ל בעתו יורה ומלקוש מה מלקוש בעתו אף יורה בעתו דמלקוש זהו שיורד על המלילות ועל הקשין וזהו ניסן שיש בו קשין ומלילות:

¹¹ דבר שמל קשיותן של ישראל. שכשאינו יורד חוזרין ישראל בתשובה ומתענין ועושין צדקות:

¹² מלילות. ראשי שיבולות שאדם מולל בידו כדכתיב (דברים כג) וקטפת מלילות בידך:

¹³ וקשין. קנה:

¹⁴ שממלא תבואה בקשיה. ומשלימה:

¹⁵ הי רביעה. איזה זמן רביעה:

¹⁶ בכירה. ראשונה ולקמן מפרש למאי הלכתא נינהו יורה יש בו ג' זמני גשמים:

¹⁷ אפילה. אחרונה כמו כי אפילות הנה (שמות ט):

¹⁸ ר' יהודה אומר. בכירה בו' במרחשון ובינונית ב"ז ואפילה בכ"ג וכולהו הני תלתא יורה קרי להו:

¹⁹ אין היחידים מתענין כו'. דאמרינן בסמוך שלישיית להתענות והואיל זמן שלישיית בראש חדש הוא אין ליחידים להתענות:

²⁰ יחידים. חסידים והכי אמרינן במתני' לקמן (י.) הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים להתענות שמכאן ואילך זמן רביעה אפילה לר"מ דסתם מתני' ר"מ ור"נ אמר ר' יוסי דאין מתענין עד ר"ח כסליו דהיינו רביעה אפילה והיינו חכמים דאמרי יורה בכסליו:

²¹ אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי. ואמימר תני להא דאמר רב חסדא הלכה כרבנן גמליאל דאינו שואל עד ז' במרחשון:

¹ שיורד בנחת. והכי משמע יורה כאדם שמורה לתלמידיו בנחת דכתיב (קהלת ט) דברי חכמים בנחת נשמעים אי נמי לשון חץ יורה ההולך ביושר ואינו נוטה לכאן ולכאן לשון אחר שמתכוין לארץ ואינו יורד בזעף בספרי:

² תלמיה רוה. כשאתה מרוה תלמי חרישה של ארץ נחת הוא לגדודיה בני אדם היינו פשט המקרא ולקמיה דרש שאפי' גייסות פוסקות בו:

³ ה"ג או אינו אלא ששוטף את הזרעים. כלומר דעד השתא אמרינן יורה לברכה או אינו אלא יורה לשון קלה כמו ירה יירה (שמות יט) ששובר הכל או לשון חץ היורה והכי משמע קרא והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו' ואם לאו ונתתי מטר ארצכם יורה לרעה מלתא בעלמא הוא ואורחא דברייתא למתני כי האי גוונא:

⁴ משיר פירותיהן. שעורן באילן כגון אתרוגים או רמונים או סופי תאנים ולא גרסינן שוטף את הגרנות דגרנות במרחשון ליכא:

⁵ מה מלקוש לברכה. שא"א לדורשו לשבר גרנות ולהשיר פירות שאינם מצויים באותו הפרק ואי אתה יכול לדורשו אלא לטובה שיורד על המלילות ועל הקשין וממלא את התבואה בקשיה הדר אמר דלמא מלקוש קלה הוא והכי משמע שמל וקשה כלומר מל את הבתים והאילנות שמפילן ומשברן וקשה לתבואה שמעלה סקאים וברכה דקרא למליו מים בורות שיחין ומערות גימגום:

⁶ שמפיל את הבתים. ומשמעו כדלקמן שמל קשיותן של ישראל אי נמי שמל דבר הקשה חותך ומשבר את הבתים כלומר אין בו תקלת גרנות והשרת פירות לפי שא"א לו:

⁷ סקאי. מין ארבה כדמתרגם הצלצל (דברים כח) סקאה ומלקוש לשון ארבה כמו והנה לקש אחר גזי המלך (עמוס ז):

⁸ את המורה לצדקה. אלמא יורה לטובה:

⁹ ה"ג או אינו אלא יורה בתשרי ומלקוש באייר. שיש עדין מלילות וקשין:

רבן גמליאל אומר: בשבעה בו (כאן ג).

אמר **רב חסדא**:

הלכה כ**רבן גמליאל**.

כמאן אזלא הא דתניא:

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

גשמים שירדו שבעה ימים, בזה קלח אחר זה -

אתה מונה בהן - רביעה ראשונה ושניה,

או שניה קלט ושלישית?

כמאן? כ**רבי יוסי**.

אמר **רב חסדא**:

הלכה כ**רבי יוסי**.

בשלמא רביעה ראשונה - לשאול;

שלישית - להתענות;

אלא קמ" שניה - למאי! ?

אמר **רבי זירא**:

לנדרים,

דתנן (שביעית ט: ז) *

המודר. הנאה מחברו קמא עד הגשמים -

עד קמ" שתתן רביעה שניה.

רב זביד אמר:

לזיתים,

דתנן (פאה ח: א):

מאימתי כל אדם מותרין בלקט? קמ"ג

משילכו הנמושות;

בפרט¹⁰⁰ ובעוללות?

משילכו¹⁰¹ עניים בכרם ויבואו;

בזיתים?

משתרד¹⁰² רביעה שניה.

מאי נמושות?

אמר **רבי יוחנן**: סבי דאזלי¹⁰³ אתיגרא;

ריש לקיש אמר: לקוטי¹⁰⁴ בתר לקוטי.

רב פפא אמר:

כדי להלך בשבילי הרשות,

דאמר מר:

מהלכין בשבילי קמ"ד הרשות עד¹⁰⁵ שתתן רביעה שניה.

רב נחמן בר יצחק אמר:

לבער פירות שביעית,

דתנן (שביעית ט: ז):

עד מתי נהנין ושורפין בתבן¹⁰⁶ ובקש של שביעית?

עד שתתן רביעה שניה.

מאי טעמא?

דכתיב (ויקרא כה, ז):

"וְלֹכְהֶמְתֶּךָ וְלֹזְזִיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ,"

כל זמן שחיה אוכלת בשדה - האכל לבהמתך בבית,

כלה¹⁰⁷ לחיה מן השדה - כלה¹⁰⁸ לבהמתך מן הבית.

אמר **רבי אבהו**:

מאי לשון רביעה?

דבר שרובע את הקרקע.

כד**רב יהודה**,

דאמר **רב יהודה**:

מיטרא בעלה דארעא הוא,

שנאמר (ישעיהו נה, י):

"כִּי כְּאֲשֶׁר יִרְדּוּ הַגְּשֵׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם,

וְשָׁמַיָּה לֹא יֵשׁוּב,

כִּי אִם הָרֶגֶת אֶת הָאָרֶץ וְהוֹלִיכָהּ¹⁰⁹ וְהִצְמִיחָהּ."

ואמר **רבי אבהו**:

רביעה¹¹⁰ ראשונה - כדי שתתן בקרקע טפח;

שניה - כדי לגוף¹¹¹ בה פי חבית.

אמר **רב חסדא**:

גשמים שירדו כדי לגוף בהן פי חבית -

12 **משילכו עניים בכרם ויבאו**. כלומר שלקטו וחזרו ובאו פעם שניה והשתא מסחי דעתייהו עניים:
 13 **משתרד רביעה שניה**. דעד ההיא שעתא לקטו הכל:
 14 **דאולי אתיגרא**. הולכין בנחת ומעיני טפי מחזיק בפלך (שמואל ב ג) מתרגמא אתיגרא:
 15 **לקוטי בתר לקוטי**. עני מוליך בנו אחריו שמכאן ואילך פוסקים שאר עניים מללקוט:
 16 ה"ג **רב פפא אמר לשבילי הרשות**. כלומר שיש רשות מב"ד לעוברי דרכים לקצר שבילין לילך בשדות:
 17 **עד שתתן רביעה שניה**. שמכאן ואילך גדלה התבואה וקשה לה דישת הרגל דאמר מר בפרק מרובה בתנאים שהתנה יהושע מהלכין בשבילי הרשות וכו':
 18 **בתבן וקש של שביעית**. ספיחים שגדלו בשביעית דיש בהן איסור שביעית או תבואה שגדלה בשביעית לאחר שנכנסה:
 19 **כלה לחיה מן השדה**. לשון זכר כמו (בראשית יח) עשו כלה כלומר כלה האוכל:
 20 **כלה לבהמתך**. כמו כלה בחימה כלה ואינימו (תהלים נט) ומשירדה רביעה שניה מכאן ואילך אין תבן וקש בשדות שהגשמים עושין אותן זבל:
 21 **והולידה**. כאדם שמוליד:
 22 **גשמים כרביעה ראשונה**. אם באין כל כך שנימס הקרקע יפין הן ואין צריך להתענות:
 23 **לגוף בה פי חבית**. שותת מן המים עד שנעשה תיחוח כל כך שיכול לעשות מגופת חבית בלא תוספת מים:

1 **ז' ימים בזה אחר זה**. שירדו גשמים עכשיו ופסקו עד יום שביעי וירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה בהן ראשונה ושניה או שניה¹⁰⁴ ושלישית:
 2 **כר' יוסי**. דאליבא דר' יוסי הכי הווי בין רביעה ראשונה ושניה או שניה ושלישית דראשונה ב"ז ושניה בכ"ג דהיינו ז' ימים עם שנים ימי רביעה ומכ"ג עד ל' ז' ימים בלא יום רביעה אחרונה דלכולהו תנאי לא הווי הכי דלר"מ דאמר ראשונה בג' ושניה בז' ליכא בין זו לזו אלא ארבעה ימים בין שניה לשלישית יש י' ימים ולר' יהודה בין ראשונה לשניה י' ימים אבל בין שניה לשלישית יש יותר:
 3 נראה לרבי דהכי גרסינן אמר רב חסדא הלכה כר' יהודה דאמר בכירה בז' במרחשון ואז מתחילין לשאול כדלקמן (י):
 4 **ראשונה לשאול**. מכאן ואילך ותן טל ומטר:
 5 **שלישית להתענות**. שאם לא ירדו גשמים עד זמן רביעה שלישית אפי' פעם אחת מתענין היחידים שני וחמישי ושני:
 6 **הנודר עד הגשמים**. דאמר קונם אם אהנה מדבר זה עד הגשמים:
 7 **עד שתתן רביעה שניה**. בנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ואין קורין גשמים לראשונה עד שתתן שניה שמכאן ואילך מקולקלות הדרכים ומאוסות מפני הגשמים ל"א עד הגשמים משמע תרי דהיינו רביעה שניה:
 8 **כל אדם**. אפילו העשירים:
 9 **פרט**. לא תפאר אחרוך (דברים כד) לא תטול תפארתו ממנו:
 10 **משילכו הנמושות**. בשדה דמכאן ואילך נתיאשו שאר העניים לפי שידועין אם נשאר לקט שכחה ופאה נמושות נטלים:
 11 **נמושות**. לשון ממשש:

אינ' בהן משום "ועצור" (דברים יא, ז).

ואמר רב חסדא:

גשמים שירדו קודם "ועצור" -

אין בהן משום "ועצור".

אמר אביי:

לא אמרן אלא קודם "ועצור" דאורתא;

אבל קודם "ועצור" דצפרא -

יש בהן משום "ועצור";

דאמר רב שמואל^{קמח} בר יצחק:

הני ענני דצפרא לית; בהו מששא,

דכתיב (הושע ו, ד):

"מִה אֲעִשֶׂה לָךְ אֶפְרַיִם מִה אֲעִשֶׂה לָךְ יְהוּדָה,

וְיִזְדַּדְכֶם כַּעֲזֵן בִּקְרָר" וְגו'.

אמר ליה רב פפא לאביי:

והא אמרי אינשי:

מיטרא במפתח^{קמו} בבא - קמו

בר חמרא מוך שקיך^{קמז} וגני ! ?

לא קשיא,

הא - דקטר^{קמח} בעיבא,

הא - דקטר^{קמט} בענני.

ואמר^{קנא} רב חסדא: קנא

טבא^{קנב} לשתא דטבת^{קנב} ארמלתא;

איכא^{קנב} דאמרי: דלא ביירי תרביצי;

ואיכא דאמרי: דלא^{קנב} שקיל שודפנא.

איני ?

והאמר רב חסדא:

טבא לשתא דטבת מנוולתא !^{קנב}

לא קשיא,

הא - דאתא מיטרא מעיקרא,

הא - דלא אתא מיטרא מעיקרא.

ואמר רב חסדא:

גשמים שירדו על מקצת מדינה ועל מקצת מדינה לא ירדו -

אינ' בהן משום "ועצור" (דברים יא, ז).

איני ?

והכתיב (עמוס ד, ז):

"וְזֶם אֶנְכִי מִנְעַתִי מִכֶּם אֶת הַגְּשֵׁם

בְּעוֹד שְׁלֵשָׁה זָוָדָיִם לְקַצֵּר,

וְהַמְטֵרְתִּי עַל עֵיר אֲזוּתָהּ, וְעַל עֵיר אֲזוּתָהּ לֹא אֲמַטִּיר,

וְזָלְקָה אֲזוּתָהּ הַמְטֵר" וְגו';

ואמר^{קנב} רב יהודה אמר רב:

שתייהן לקללה ! ?

לא קשיא,

הא - דאתא טובא,

הא - דאתא כדמבעי^{קנב} ליה.

אמר רב אשי:

דיקא נמי דכתיב: "הַמְטֵר"^{קנב}, תהא מקום מטר;

שמע מינה.

אמר רבי אבהו:

מאימתי^{קנב} מברכין על הגשמים ?

משיצא חתן^{קנב} לקראת כלה.

מאי מברך ?

אמר רב יהודה: קנב

מודים אנחנו לך יי אלהינו,

על כל טפה וטפה שהורדת לנו.

ורבי יוחנן מסיים בה הכי:

אילו פיננו מלא שירה כים, ולשונונו רנה כהמון גליו כו',

עד אל יעזבונו רחמיך יי אלהינו ולא עזבונו;

ברוך אתה יי קנב רוב^{קנב} ההודאות.

רוב ההודאות ולא כל ההודאות ! ?

אמר רבא: אימא: האלקנ^{קנב} ההודאות.

אמר רב פפא:

ו. הלכך * נימרינהו^{קנב} לתרוייהו.

1 אין בהם משום ועצר. אין זו קללה של ועצר את השמים:

2 קודם ועצר. קודם זמן ק"ש דכתיב ביה ועצר את השמים אע"פ שלא יהיה רוב

גשמים:

3 אבל ירדו קודם ועצר דצפרא יש בהן משום ועצר. הואיל ולא ירדו ביום ואין

יפין לעולם:

4 לית בהו מששא. ואין שנתן מתברכת:

5 וחסדכם כענן בקר. שאין בו ממש:

6 מיטרא במיפתח בבי. אם יורדין בבקר כשפותחין הפתחים יקפל החמר שמוכר

תבואה את שקו ליכנס לישן מפני שהשנה מתברכת ויהיה שובע בעולם ולא

ישתכר במכירת תבואתו אלמא יפין הן:

7 דקטר^{קמט} בעיבא. אם נתקשרו שמים בעננים עבים ולא קלושים אין בהם משום

ועצר:

8 דקטר^{קמט} בעננא. שהיא קלושה מעב אין בו ממש:

9 טבא לשתא. אשריה כלומר טובה יש לשנה.

10 דטבת ארמלתא. שאין גשמים יורדין בה להרביע את הארץ:

11 איכא דאמרי דלא ביירי תרביצי. אותן מקומות שמרכיזין בהן תורה אינן

בורות מפני שהדרכים יפין הן והולכין התלמידים ממקום למקום ללמוד תורה

ל"א לא ביירי תרביצי גנות שאינן גדילין על רוב מים כגון כרשנין:

12 לא שקיל שודפנא. אין השדפון נאחו ומתדבק בתבואה:

13 מנוולתא. שהדרכים מנוולים בטיט מפני הגשמים:

14 הא דאתא מיטרא מעיקרא. שירדו הגשמים בזמן במרחשון וירדו אף בטבת

רעים הן שכבר די לעולם בגשמים של מרחשון:

15 דלא אתא מיטרא מעיקרא. טבא לשתא דטבת מנוולתא לשון אחר הא דאתא

מיטרא מעיקרא טבא דמנוולתא:

16 אין בהם משום ועצר. דאותן של קצת מדינה שירדו להן גשמים מוכרין

לאחרים:

17 ואמר רב יהודה אמר רב שתייהן לקללה. אותן שירדו ואותן שלא ירדו מפני

שרוב גשמים קלקלו את תבואתם:

18 הא דאיכא מיטרא טובא. יותר מדאי שתייהן לקללה:

19 כדמבעי ליה. אין בהם משום ועצר שקצת מדינה תספק לקצת מדינה:

20 תמטר תהא מקום מטר. כלומר יותר מדאי:

21 מאימתי מברכין על הגשמים. בפרק הירואה (ברכות נד.) אמרינן על הגשמים

אומר הטוב והמטיב והתם (נט.) פרכינן הך ברכת דתקון לה רבנן ומשנינן לה הא

דחזא מיחזא והא דשמע משמע:

22 חתן לקראת כלה. שירדו כל כך שכשהטפה נופלת יוצאה אחרת וכולטת כנגדה

מפי מורי ל"א שהשווקין מקלחין מים שוק מקלח וזה מקלח כנגדו:

23 רוב ההודאות. כלומר רוב ההודאות אתה קורא להקב"ה ולא כל ההודאות

והכי משמע ברוך אתה ברוב ההודאות ולא בכל אלא כך חותם בא"י אמ"ה אל

ההודאות דמשמע כל ההודאות:

24 למימרינהו לתרוייהו. ברוך אתה ברוב ההודאות במרכיב ההודאות האל של

כל ההודאות משמע ומתחלה היה משמע רוב ממש ולא מרובות וכמו כן בישתבח

אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות. מפי רבי:

ואמר ק"ה רבי אבהו:

גדול יום הגשמים יותר ק"ה מתחיית המתים,
דאילו תחיית המתים - לצדיקים,
ואילו גשמים - בין לצדיקים בין לרשעים.

ופליגא: דרב יוסף,

דאמר רב יוסף:

מתוך ששקולה ק"ה תחיית המתים -
קבעוה בתחיית המתים.

אמר רב יהודה:

גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה,

שנאמר (דברים לב, ב): "יִעֲרַף כַּמָּטָר לְקֹזִי",

ואין לקח אלא תורה,

שנאמר (משלי ד, ב):

"כִּי לְקֹז טוֹב נִתְּתִי לָכֶם תּוֹרַתִי אֶל תַּעֲזֹבוּ".

רבא אמר:

יותר מיום שניתנה בו תורה,

שנאמר (דברים לב, ב): "יִעֲרַף כַּמָּטָר לְקֹזִי",

מי נתלה במי?

הוי אומר קטן נתלה בגדול.

רבא רמי:

כתיב (שם): "יִעֲרַף כַּמָּטָר לְקֹזִי",

וכתיב (שם): "תִּזְלַ כֶּטֶל אֲמֶרְתִּי"! ?

הא כיצד קניח

אם תלמיד חכם הגון הוא -

תזל עליך קנט "כֶּטֶל";

ואם לאו -

עורפהו "כַּמָּטָר"!

תניא:

היה רבי בנאה אומר:

כל העוסק בתורה לשמה -

תורתו נעשית לו סם חיים,

שנאמר (משלי ג, יח):

"עֵץ חַיִּים הוּא לְמַוֹזְזִיקִים בָּהּ",

ואומר:

"רַפְּאוֹת תְּהִי לְיִשְׂרָאֵל" (שם, ח),

ואומר:

"כִּי בּוֹצֵאי בּוֹצֵא (כתיב - מצא) זֵיבִים" (שם, ח, לה).

וכל העוסק בתורה שלא לשמה -

נעשית לו סם המות,

שנאמר (דברים לב, ב):

"יִעֲרַף כַּמָּטָר לְקֹזִי";

ואין עריפה אלא הריגה,

שנאמר (שם כא, ד):

"וְעִרְפוּ שָׁם אֶת הָעֵגְלָה בְּזוֹל".

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא:

ליתי מר וליתני. ^ס

אמר ליה: חלש לבאי, ולא יכילנא.

לימא מר מילתא דאגדתא.

אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן:

מאי דכתיב (דברים כ, יט):

"כִּי הָאָדָם עֵץ הַשֵּׁדָה"?

וכי אדם עץ שדה הוא?

אלא משום דכתיב (שם):

"כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֵתוּ לֹא תִכְרַת",

וכתיב (שם, כ):

"אֵתוּ תִשְׁזוּיֶת וְכִרְתֶּה",

הא כיצד?

אם תלמיד חכם הגון הוא -

"מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֵתוּ לֹא תִכְרַת",

ואם לאו -

"אֵתוּ תִשְׁזוּיֶת וְכִרְתֶּה".

אמר רבי חמא בר קסא חנינא:

מאי דכתיב (משלי כז, יז):

"בְּרֹאֵל בְּבֹרֵךְ יוֹזֵר וְאִישׁ יוֹזֵר פְּנֵי רֵעֵהוּ" ? ^{קסב}

לומר לך -

מה "בְּרֹאֵל" זה - אחד מתחד את חברו,

אף שני תלמידי חכמים - מחדדין זה את זה בהלכה.

אמר רבה בר בר חנה:

למה נמשלו דברי תורה כאש,

שנאמר (ירמיהו כג, כט):

"הֲלֹא כֹה דִבַּרְתִּי פְּאֵשׁ זָאִם יְהוָה"?

לומר לך -

מה "פְּאֵשׁ" - אינו דולק ביחידי, ^{קסג}

אף דברי תורה - אין מתקיימין ביחידי. ^{קסד}

והיינו דאמר רבי יוסי ברבי קסא חנינא:

מאי דכתיב (שם ג, לו):

"וְזָרַב אֶל הַבְּדִים וְזָאָלוּ"?

"וְזָרַב" על שונאיהן של תלמידי חכמים,

שיושבין בד בבד ועוסקין ^{קסה} בתורה;

⁷ לשמה. משום כאשר צוני ה' אלהי ולא כדי להקרות רבי:

⁸ לא יכילנא. למיגמר:

⁹ וכי אדם עץ השדה. אלא מקיש אדם לעץ השדה מה עץ השדה אם עץ מאכל הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות כך תלמיד חכם א אם הגון הוא ממנו תאכל למוד הימנו ואם לאו אותו תשחית סור מעליו:

¹⁰ ברזל בברזל יחד ואיש יחד פני רעהו מה ברזל זה אחד מתחד את חברו. כגון

סכין על גבי חבריתה:

¹¹ אינה דולקת יחידי. עץ אחד אינו דולק אלא ב' או ג' ביחד:

¹² יחידי. בלא חבר שיחדדנו:

¹ רשעי. אומרו העולם אינו חייך כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה (ישעיהו ס):

² ופליגא דרב יוסף. דאיהו אמר תחיית המתים ולא יותר שבה חיים בני אדם שהתבואה גדילה בו:

³ כמטר לקחי. השהו לקח למטר:

⁴ יערף. כמו אף שמי יערפו טל (דברים לג) ושחקים יערפו טל (משלי ג) שהיא מרבה הפירות:

⁵ כתיב תול כטל. דמשמע נחת:

⁶ ערפיהו כמטר. הורגהו:

ולא עוד אלא שמטפשינו,
שנאמר (שם): "וְנֹאכְלוּ".

ולא עוד אלא שחוטאין,¹
כתיב הכא: "וְנֹאכְלוּ",

וכתיב התם (במדבר יב,יא): "אֲשֶׁר נֹאכְלוּ וְאֲשֶׁר זָזְטָאנוּ".

ואיבעית אימא - מהכא:

"וְנֹאכְלוּ שְׂרֵי צַעַן" (ישעיהו יט,יג).²

אמר רב נחמן בר יצחק:

למה נמשלו דברי תורה כעץ,

שנאמר (משלי ג,יח):

"עֵץ זָיִים הֵיא לְמוֹזֵזִיקִים בָּהּ?"

לומר לך -

מה "עץ" - קטן מדליק את הגדול,

אף תלמידי חכמים - קטנים מחדדים את הגדולים;

והיינו דאמר רבי:³

הרבה תורה קסח למדתי מרבתי,

ומחבירי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולן.

רבי חנינא בר פפא רמי:

כתיב (ישעיהו כא,יד):

"לְהָרֵאת צָמָא הַתִּיּוֹ בְּיָמֵי",

וכתיב (שם נה,א):

"הוֹי כָּל צָמָא לְכוּ לְמוֹיִם!"

אם תלמיד חכם קסט הגון הוא -

"לְהָרֵאת צָמָא הַתִּיּוֹ בְּיָמֵי",

ואם לאו - קע

"הוֹי כָּל צָמָא לְכוּ לְמוֹיִם".

רבי אחא ברבי חנינא קעא רמי:

כתיב (משלי ה,טז):

"פִּי צֹוֹ מַעֲלֵנְתִיךָ זֹוּצָה",

וכתיב (שם,יז):

"הֵיָהוּ קָה לְבַדְּךָ!"

אם תלמיד חכם קעב הגון הוא -

"פִּי צֹוֹ מַעֲלֵנְתִיךָ זֹוּצָה",

ואם לאו -

"הֵיָהוּ קָה לְבַדְּךָ".

אמר קעג רבי חנינא בר אידי:

למה נמשלו דברי תורה למים,

דכתיב (ישעיהו נה,א):

"הוֹי כָּל צָמָא לְכוּ לְמוֹיִם?"

לומר לך -

מה "מוֹיִם" -

מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך,

אף דברי תורה -

מניחין מי שדעתו גבוהה והולכין אצל מי קעד שדעתו שפלה.

אמר קעה רבי אושעיא:

למה נמשלו דברי תורה לשלשה¹¹ משקין הללו:

למים, וליין, ולחלב, קעי

דכתיב (שם):

"הוֹי כָּל צָמָא לְכוּ לְמוֹיִם",

וכתיב (שם):

"לְכוּ שִׁבְרוּ וְאָכְלוּ",

וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְזִיזֵר יַיִן וְזֶלֶב?"

לומר לך -

מה שלשה משקין הללו -

אין מתקיימין אלא בפחות¹² שבכלים,

אף דברי תורה -

אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה.

כדאמרה ליה ברתיא דקיסר לרבי יהושע בן חנניה:

אי חכמה מפוארה בכלי מכוער!

אמר לה:

אי רמו קעי חמרא במאניקעתי¹³ דפחרא!

אמרה ליה:

אלא¹⁴ במאי נירמי?

אמר לה:

אתון דחשביתו - רמו במאני דהבא וכספא.

אזלה ואמרה ליה לאבוה.

רמיא לחמרא במאניקעט¹⁵ דהבא וכספא, ותקיף¹⁶.

אתו ואמרו ליה.

אמר לה לברתיא: מאן אמר לך הכי?

אמרה ליה: רבי יהושע בן חנניה.

קריוהו,

אמר ליה: אמאי אמרת לה הכי?!

אמר ליה: כיי¹⁷ היכי דאמרה לי - אמרי לה.

והא איכא שפירי דגמירי?!

אי¹⁸ הוו סנו - טפיי¹⁹ הוו גמירי.

דבר אחר:

¹ שמוסיפין טפשות דכתיב נואלנו. אשר נואלנו מתרגם דאיטפשא:

² שחוטאין. דכתיב נואלנו^א גבי חטאנו:

³ ואיבעית אימא מהכא נואלו שרי צוען וגו'. התעו^א את מצרים ותועה היינו

חוטא:

⁴ תורה כעץ. דכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה כשמדליק את האור מצית את

העצים דקין תחלה:

⁵ קטנים מחדדין. ששוואלין כל שעה:

⁶ התיז. משמע להוליך לו מים:

⁷ וכתיב לכו למים. ילך הוא עצמו:

⁸ אם תלמיד חכם הגון. שרוצה ללמוד ממך מצוה לרב לילך אצלו במקומו:

⁹ ואם לאו. ילך הוא אצל הרב:

¹⁰ יפוצו מעינותיך חוצה. אם הגון הוא אמור לו סתרי תורה:

¹¹ ואם לאו יהיו לך לבדך. ואין זורים אתך:

¹² שלשה משקים הללו. מים יין וחלב זו התורה שאינו נותן בה כלום ויודעה

ולומדה:

¹³ בפחות שבכלים. במאני דפחרא:

¹⁴ במאני דפחרא. בדרך שחוק אמר ומרמו מה את אומרת לי והלא אביך נותן יין

בכלים מכווערין של חרס:

¹⁵ ואלא במאי נירמיה. אם לא בשל חרס הא כולי עבדי הכי:

¹⁶ ותקיף. החמיץ:

¹⁷ כי היכי דאמרה לי. אי חכמה מפוארה בכלי מכוער הכי אמרי לה דיין משתמר

בכלי מכוער אף התורה מתקיימת בי יותר משאילו הייתי נאה:

¹⁸ אי הוו סנו. אותם נאים שהם חכמים:

¹⁹ טפי הוו גמירי. שאי אפשר לנאה להשפיל דעתו ובה לידי שכחה:

מה שלשה משקין הללו - נפסלין בהיסח^{קפז} הדעת, אף דברי תורה - משתכחין בהיסח^{קפא} הדעת.

אמר רבי חמא בר^{קפב} חנינא:

גדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים וארץ, שנאמר^י (ישעיהו מה, ח):

"הֲרַעֲפוּ יְשָׁמִים מִמּוֹעַל, וַיִּשְׁזָקִים יוֹלְדוֹ צֶדֶק, תִּפְתְּזוּ אֶרֶץ וַיִּפְרוּ יִשְׁעוֹ, וַיִּצְדָּקָה תִצְמִיזוּ יוֹדוֹ, אֲנִי יְהוָה בְּרֵאתִיו."

בראתים לא נאמר, אלא "בְּרֵאתִיו".

אמר רבי^{קפג} אושעיא:

גדול יום הגשמים שאפילו ישועה פרה ורבה בו, שנאמר (שם): "תִּפְתְּזוּ אֶרֶץ וַיִּפְרוּ יִשְׁעוֹ".

אמר רבי תנחום בר חנילאי:

אין הגשמים יורדים -

אלא אם כן נמחלו עונותיהן של ישראל,

שנאמר (תהלים פה, ב-ג):

"רִצִּיתִי יְהוָה אֶרְצָה, שִׁבְתָּ שִׁבּוֹת (קרי - שְׁבִית) יַעֲקֹב, וְיִשְׁאֲתֶה עֵינָי עַמּוֹךְ, כִּסִּיתָ כָּל זֹטָאֲתָם סִלָּה."

אמר ליה זעירי מדהבת^{קפד} לרבינא:

אתון מהכא מתניתו לה,

אנן מהכא מתנינן לה:

"וְאֵתֶּה תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם,

וְסִלְזַזְתָּ לְזֹטָאֲתָא" וְגו' (מלכים א ה, לו/דברי הימים ב ו, כז).

אמר רבי תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו:

אין הגשמים נעצרים -

אלא אם כן נתחייבו שונאיהן של ישראל כליה,

שנאמר (איוב כד, ט):

"צִיָּה: גַם זֶה יִגְזָלוּ מִיָּמַי יִשְׁלַגְּ שְׂאוֹל זֹטָאוּ."

אמר ליה רב זעירי מדהבת^{קפה} לרבינא:

אתון מהכא מתניתו לה,

אנן מהכא מתנינן לה:

"וְעִצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר" (דברים יא, יז).^{קפז}

אמר רב חסדא:

אין הגשמים נעצרים -

אלא בשביל ביטול תרומות ומעשרות,

שנאמר (איוב כד, ט):

"צִיָּה: גַם זֶה יִגְזָלוּ מִיָּמַי יִשְׁלַגְּ שְׂאוֹל זֹטָאוּ."^{קפז}

מאי משמע?

תנא דבי רבי ישמעאל:

בשביל דברים שצויתי אתכם בימות החמה ולא עשיתם -

"יִגְזָלוּ" מכס "מִיָּמַי יִשְׁלַגְּ" בימות הגשמים.

אמר רבי שמעון בן פזי:

אין הגשמים נעצרים -

אלא בשביל מספרי לשון הרע,

שנאמר (משלי כה, ג):

"רוּחַ צָפוֹן תִּזְוָלֵךְ גְּשָׁם, וּפְנִיָּם גְּעֵמִים לְשׁוֹן סִתָּר."^{קפח}

אמר רב סלא אמר רב המנונא:

אין הגשמים נעצרים -

אלא בשביל עזי פנים,

שנאמר (ירמיהו ג, ג):

"וַיִּמְנְעוּ רַבִּיָּם וּמִלְקוֹשֵׁי לֹא הָיָה,"^{קפח}

וּמִצִּיּוֹ אֵשׁהּ זֹזָה הָיָה לָהּ, מֵאֲנֵת הַכֶּלֶם."^{קפח}

ואמר רב סלא אמר רב המנונא:

כל אדם שיש לו עזות פנים -

סוף נכשל בעבירה,

שנאמר (שם):

"וּמִצִּיּוֹ אֵשׁהּ זֹזָה הָיָה לָהּ."

רב נחמן אמר:

בידוע שנכשל בעבירה,

שנאמר (שם): "הָיָה לָהּ",

ולא נאמר - יהיה לך.

אמר רבה בר רב הונא:

כל אדם שיש לו עזות פנים -

מותר לקרותו רשע,

שנאמר (משלי כא, כט):

"הַעֲזוּ אִישׁ רִשְׁעוֹ בְּפִגְיוֹ."

רב נחמן בר יצחק אמר:

⁹ ציה גם חום יגזלו מימי שלג. כשציה גם חום גוזלין מימות השלג שאינן יורדין מטר כמשפטם בידוע ששאלו חטאו:

¹⁰ ולא יהיה מטר. וסמך ליה ואברתם:

¹¹ ציה. דריש לשון צווי דברים שצויתי אתכם בימות החמה תרומות ומעשרות יגזלו מימי שלג את המטר:

¹² רוח צפון תחולל גשם ופנים נזעמים לשון שקר. תחולל תבטל כמו לא יחל דברו (כמדבר ל) כדאמר' ביבמות (עב) דרוח צפון ברור הוא ומביא אורה לעולם מה גשמים נעצרים ופנים נזעמים שמראה הקב"ה שאינו מביא מטר לעולם מפני לשון שקר רכילות ופשט המקרא כשם שרוח צפון תחולל גשם כך פנים נזעמים מפני לשון שקר:

¹³ וימנעו רביבים. משום דמאנת הכלם שהיה כך עזות:

¹⁴ היה. משמע כבר נכשל:

¹⁵ העז איש. שיש בו עזות פנים אמור לו רשע בפניו ואין בו משום מלקות כדאמר' במסכת קדושין (כה). ומשום דבר זה בלבד מותר לקרותו רשע:

¹ בהיסח הדעת. שאם לא ישמרם יפה יהו נשפכין או נופל לתוכן דבר מאוס ונפסלים מלשחות בדבר קל יותר משמן ודבש שמתוך שהן עבים צפה הפסולת למעלה ואפשר אדם נוטל העלין וזורקו לחוץ והתחתון בר ונקי מה שאין כן במשקה צלול שאינו עב קליי"ר בלע"ז:

² בהיסח הדעת. אם אינו מחזירם תמיד:

³ שנאמר הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח ארץ ויפרו ישע וצדקה תצמיח יחד אני ה' בראתי בראתים לא נאמר. דמשמע אשחקים יזלו קאי אלא אני ה' בראתי לטל ומטר שמע מינה שמשחבת ומתפאר בו' הקב"ה במטר השמים:

⁴ ישועה פרה ורבה בו. מליצי זכות נכנסין לפניו ביום הגשמים שזוכר לישועה מתוך שעת רצון הוא לישנא דקרא ויפרו ישע ואימתי בזמן שהשחקים יזלו צדק:

⁵ רצית ה' ארצך. במים:

⁶ נשאת עון עמך. מיד:

⁷ ה"ג א"ל מר זעירי מדיהבת לרבינא כו'. זעירי סתם היה מן הראשונים ורבינא סוף הוראה לא ראו זה את זה:

⁸ ואתה תשמע השמים וגו'. ואומר ונתת מטר על ארצך בתפלה דשלמה:

מותרי לשנאותו,

שנאמר (קהלת ח, א): "ועד פניו ישנא", אל תקרי: "ישנא", אלא - ישנא.

אמר רב קטינא:

אין הגשמים נעצרין -

אלא בשביל ביטול תורה,

שנאמר (שם י, ח):

"בעצלתים ימך המקרה",

בשביל עצלות שהיתה בהן^{פס} בישראל שלא עסקו בתורה - נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא מך.

ואין מך אלא עני,

שנאמר (ויקרא כו, ח):

"ואם מך הוא מערפך".

ואין "מקרה" אלא הקדוש ברוך הוא,

שנאמר (תהלים קד, ג):

"המקרה במים עליוהיו".

רב יוסף אמר: מהכא:

"ועתה: לא ראו אור, בהיר הוא בשזזקים,

ורוץ עברה ותטהרם" (איוב לו, כא).

ואין "אור" אלא תורה,

שנאמר (משלי ו, כג):

"כי זר מנודה ותורה אור".

מאי^פ "בהיר הוא בשזזקים" (איוב לו, כא).

תנא דבי רבי ישמעאל:

אפילו בשעה שהשמים עומדים^{קצ} בהורין בהורין

להוריד טל ומטר -

"ורוץ עברה ותטהרם" (שם).

אמר רבי אמי:

אין הגשמים נעצרין -

אלא בעון גזל,

שנאמר (איוב לו, לב): "על כפיים כסה אור",

בעון "כפיים" - "כסה אור".

ואין "כפיים" אלא גזל,^{קצב}

שנאמר (יונה ג, ח): "מן הזומס אשר בכפיהם".

ואין "אור" אלא מטר,

שנאמר (איוב לז, יא): "פיץ ענן אורו".

מאי תקנתן?^{קצג}

ירבו^{קצד} בתפלה,

שנאמר (שם לו, לב):

"ויצו עליה במפגיע";^ט

ואין פגיעה אלא תפלה,

שנאמר (ירמיהו ז, טז):

"ואתה אל תתפלל בעד העם הזה,

ואל תשא בעדם רנה ותפלה, ואלקי^{קצה} תפגע ביי".

ואמר רבי אמי:

מאי דכתיב (קהלת י, י):

"אם קהה" הברזל והוא לא פנים קלקל?"

אם ראית רקיע שקיהה כברזל מלהוריד טל ומטר -

בשביל מעשה הדור שהן מקולקלין,

שנאמר (שם):

"והוא" לא פנים קלקל".

מאי^{קצו} תקנתן?

יתגברו ברחמים,

שנאמר (שם): "וויילם יגבר".

"ויתרון הכשיר זכמה" (שם).

וכל^{קצז} שכן היכא דהוכשרו^{קצח} מעשיהן מעיקרא.

אמר ריש לקיש:^{קצט}

ח. אם ראית תלמיד * שתלמודו^י קשה עליו כברזל -

בשביל^י משנתו שאינה סדורה לו,^{יא}

שנאמר (שם): "והוא לא פנים קלקל".

מאי תקנתיה?

ירבה^{יב} בישיבה,

שנאמר (שם): "וויילם יגבר".

"ויתרון הכשיר זכמה" (שם).

וכל^{יב} שכן היכא דסדורה לו משנתו^{יג} מעיקרא.

כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתניתיה ארבעין זמנין,

כנגד^{יד} ארבעים יום שניתנה בהן^י תורה,

ועייל לקמיה דרבי יוחנן.

רב אדא בר אהבה הוה^{יז} מסדר מתניתיה עשרין וארבע זמנין,

כנגד^{יז} תורה נביאים וכתובים,

ועייל לקמיה דרבא.

13 וכ"ש אם הוכשרו מעשיהן. קודם לכן והכי משמע ויתרון הכשיר ויתרון
 שהכשיר לחכמה אם הכשירו מעשיהן מתחילה שיבואו הגשמים יותר מבחיילים
 יגבר שהן מגבירין חיילים ועומדין בתפלה בזמן שקלקלו:
 14 שתלמודו קשה עליו כברזל. שקשה לו מרוב קושיות:
 15 בשביל משנתו שאינה סדורה לו. ואינו זוכר מה כתיב בה ולפיכך אינו יודע
 לפרק אי נמי שגורסה בטעות פוטר על החיוב ומחייב על הפטור ומקשי עלה
 מדוכתא אחריתי והכי משמע קרא והוא לא שאינו יודע שמועתו מפני שפנים
 קלקל שקלקל במשנה שהיא קודם לתלמוד:
 16 ירבה בישיבה. סיסדירו בני הישיבה משנתם:
 17 שנאמר וחיילים. בין תלמידים שהן חיילות חיילות:
 18 ויתרון הכשיר. כשסידר משנתו מתחילה:
 19 כנגד מ' יום שניתנה התורה. שתתקיים בידו והדר עייל קמיה דר' יוחנן למיגמר
 גמרא:
 20 כנגד תורה נביאים וכתובים. שהן כ"ד ספרים:

1 מותר לשנאותו. אע"ג דכתיב ואהבת לרעך כמוך:
 2 ועז פניו ישנא. ועז כתיב חסר ו' מי שהוא עז פנים ישנא בשו"א:
 3 ימך. כמי שאין בו כח להוריד טל ומטר:
 4 ועתה לא ראו אור. מפני שלא ראו אור של תורה:
 5 אפילו כשהשמים בהורין. כמו בהרת מנומר בעבים ורוצה להוריד גשמים:
 6 רוח עברה ותטהרם. מפזרת העבים:
 7 המלאך אף ברי שמו יפיץ ענן אורו גשם שלו:
 8 ויצו. הקדוש ברוך הוא:
 9 עליה. על הגשם שתרד:
 10 במפגיע. כשיתפלל עליה כמו ואל תפגע בי:
 11 קהה הברזל. כמו קהקה את שיניו ושיני בנים תקהינה (ירמיהו לא):
 12 והוא לא פנים קלקל. שקלקלו הדור:

רבא אמר:

אם ראית תלמיד שתלמודו קשה עליו כברזל - בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים, שנאמר (שם): "והוא לא פנים קלקל".

מאי תקנתיה?

ירבה: עליו רעים,

שנאמר (שם): "וזהו לים יגבר".

"ויתרון הכשיר וזכמה" (שם).

כל שכן אם הוכשרו מעשיו בפני רבו מעיקרא.

ואמר רבי אמי:

מאי דכתיב (שם, יא):

"אם ישך הנוזש בלא לזוש ואין יתרון לבעל הלשון?"

אם ראית דור שהשמים משתכין עליו כנחשת,

מלהוריד טל ומטר -

בשביל לוחשי לחישות שאין באותו הדור.¹¹

מאי תקנתן?

ילכו אצל מי שיודע ללחוש,¹²

וכלי מי שיודע ללחוש ואינו לוחש מה הנאה יש לו?

ואם לחש ולא נענה -

מאי תקנתיה?

ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה,

שנאמר (איוב לו, לב):

"ויצו עליה במופע";

ואין פגיעה אלא תפלה,

שנאמר (ירמיהו ז, טז):

"ואתה אל תתפלל בעד העם הזה,

ואל תשא בעדם רצה ותפלה, ואל תפגע בי".

ואם לחש ועלתה בידו והגיס דעתו -¹³

מביא אף לעולם,

שנאמר (איוב לו, לג): "מקנה אף על עולה".

אמר רבא:¹⁴

שני תלמידי חכמים שיושבין בעיר אחת,

ואין נוחין זה לזה בהלכה -

מתקנאין באף ומעלין אותו,

שנאמר (שם):

"מקנה אף על עולה".

אמר ריש לקיש:

מאי דכתיב (קהלת י, יא):

"אם ישך הנוזש בלא לזוש,

ואין יתרון לבעל הלשון?"

לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש,

ואומרות לך לו:

ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל;

אתה מה הנאה יש לך?!

ואומר להן: ומה רטו יתרון לבעל הלשון?!

אמר רבי אמי:

אין תפלתו של אדם נשמעת -

אלא אם כן משים נפשו בכפו,

שנאמר (איכה ג, מא):

"ישא לבבנו אל פנים".

אוקים רבי שמואל בר נחמני¹⁵ אמורא עליה ודרש:

"ויפתוהו בפיהם ובכישוים יכבו לו,

ולבם לא נכון עמו, ולא נאמנו בכריתו" (תהלים עח, לו-לז).

ואף על פי כן -

"והוא רזום יספר עון" וגו' (שם לח).

קשיין אהדדי!¹⁶

לא קשיא,

כאן - ביחיד,

כאן - בציבור.¹⁷

ואמר רבי אמי:

אין הגשמים יורדין -

אלא בשביל בעלי אמנה,

שנאמר (שם פה, יב):

"אמת מארץ תצמוז, וצדק משמים ישרק".¹⁸

אמר רבי חנינא:¹⁹

בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה,

מניין?

מחולדה ובור.

¹¹ ולך מה הנאה יש לך. שאתה נושך בני אדם והורגן והוא אומר מה יתרון לבעל

הלשון שמספר לשון הרע אע"פ שאין לו הנאה ולפיכך מביאו הקב"ה בדין אצל

נחש כדי שיתבייש מפני שהשיא אדם הראשון ומתביישין עמו מספרי לשון הרע:

¹² ולבם לא נכון עמו. עם הקב"ה:

¹³ ואעפ"כ. כתוב בסמוך והוא רחום יכפר עון ושומע תפלתם והיכי אמרת שאין

תפלתם נשמעת אע"כ משים נפשו בכפו כלומר שנפשו מכוננת בכפו:

¹⁴ בצבור. תפלתם נשמעת ואע"פ שאין לב כולם שלם כדכתיב ויפתוהו בפיהם

בדברים ל' רבים:

¹⁵ ביחיד. אינו אלא א"כ לבו מכוון:

¹⁶ בזמן שאמת מארץ תצמת. שיש אמונה במשא ומתן אז צדק משמים נשקף

דהיינו גשמים שהן צדקה:

¹⁷ מחולדה ובור. שהמיתו שני בני אדם מצוי הוא באגדה מעשה בבחור אחד

שנתן אמונתו לריבה אחת שישאנה אמרה מי מעיד והיה שם בור אחד וחולדה

אמר הבחור בור וחולדה עדים בדבר לימים עבר על אמונתו ונשא אחרת והוליד

שני בנים אחד נפל לבור ומת וא' נשכתו חולדה ומת אמרה לו אשתו מה מעשה

הוא זה שבנינו מתים במיתה משונה ואמר לה כך וכך היה המעשה:

¹ שפנים קלקל. שהראה לו פנים רעות:

² ירבה עליו רעים. לפיכך הימנו שסיביר לו פנים:

³ משתכין עליו כנחשת. מאדמין פנים כעין רודיליי"א כדאמר' בבבא מציעא

(כו). דשתין טפי שהעלה חלודה שנעצרון מלהוליד טל ומטר:

⁴ לוחשי לחישות. בשביל שאין מתפללים תפלה בלחש:

⁵ יגיד עליו רעו. יתפלל עליו חבירו וגבי גשמים כתיב באיוב:

⁶ ואין יתרון לבעל הלשון. כלומר מה הנאה יש לבעל הלשון שיודע ללחוש ואינו

לוחש:

⁷ מקנה אף על עולה. מקנה אף מי שמגיס דעתו ועולה:

⁸ ואין נוחין זה לזה כו'. והכי משמע בשביל שצריך להגיד זה לזה ולהיות נוחין

בהלכה ואינן עושין מקנה מתקנאים מתגרים באף ומעלים אותו ומביאים אותו

עליהן. ויש גורסין ונוחין זה לזה בהלכה מתקנאים באף וכו' משיגיד עליו רעו

שנוחין זה לזה מתקנאים באף ומעלים אותו מעליהם:

⁹ ארי דורס ואוכל. מיד ואינו מתיירא:

¹⁰ טורף ואוכל. שמולין חורויו ואוכל שם שמפחד מן הבריות ולכולן יש להם

הנאה:

ומה המאמין בחולדה ובור - כך, המאמין! בהקדוש ברוך הוא - על אחת כמה וכמה!

אמר רבי יוחנן:

כל המצדיק: עצמו רבא מלמטה - מצדיקין: עליו הדין מלמעלה, שנאמר (שם):

"אָמַתּוּ מֵאַרְץ תִּצְמָחוּ וְצַדִּיק מִשְׁמַיִם יִשְׁקָף".

רבי חייא בר אבין אמר רב הונא: מהכא:

"וְכִירְאֲתָךְ עֲבֵרְתָךְ" (שם צ,יא).

ריש לקיש אמר: מהכא:

"פְּנֵעַתְּ אֵת שֵׁשׁ וְעֵשֶׂה צֶדֶק בְּדַרְכֶיךָ יִכְרוּךְ, הֵן אַתָּה קָצַפְתָּ וְזוּזָא בְּהֵם עוֹלָם וְנִשְׁע" (ישעיהו סד,ד).

אמר רבי יהושע בן לוי:

כל השמח ביסורין שבאין עליו - מביא ישועה לעולם, שנאמר (שם): "בְּהֵם עוֹלָם וְנִשְׁע".

אמר ריש לקיש:

בשעה רבב שהשמים מתקשרין בעבים ואין הגשמים יורדין - רבב דומין רבב לאשה שמחבלת ואינה יולדת.

והיינו דאמר ריש לקיש משום בר קפרא:

נאמרה: עצירה באשה ונאמרה עצירה ברקיע, רבב נאמרה לידה באשה ונאמרה לידה ברקיע, רבב נאמרה פקידה באשה ונאמרה פקידה ברקיע. רבב ח:

עצירה רבב באשה.

דכתיב רבב (בראשית כ,ח):

"כִּי עָצַר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל רוּחַ".

עצירה רל ברקיע. רלא

דכתיב (דברים יא,יז):

"וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם".

לידה רלב באשה.

דכתיב (בראשית ל,כג):

"וַתֵּהֵר וַתֵּלֶד בֶּן".

לידה רלג ברקיע. רלד

דכתיב (ישעיהו נה,י):

"וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיזָהּ".

פקידה רלה באשה.

דכתיב (בראשית כא,א):

"וַיְהִי וְהָיָה פֶקֶד אֶת שָׂרָה".

פקידה רלו ברקיע. רלז

דכתיב (תהלים סה,י):

"פֶּקֶדֶת הָאָרֶץ וַתִּשְׁקָף רַבַּת תַּעֲשֶׂרָהּ, פֶּלַג אֱלֹהִים מִלֵּא מַיִם".

מאי "פֶּלַג אֱלֹהִים מִלֵּא מַיִם" (שם)?

תנא:

כמין קובה יש ברקיע שממנה גשמים יורדין לעולם. רלח

אמר רבי שמואל בר נחמני:

מאי דכתיב (איוב לז,ג):

"אִם לְשִׁבְטֵי אִם לְאַרְצוֹ אִם לְזוֹסֵד יִמְצְאוּהוּ?"

"אִם" לְשִׁבְטֵי - בהרים ובגבעות,

"אִם" לְזוֹסֵד - "יִמְצְאוּהוּ" לְאַרְצוֹ בשדות ובכרמים.

בימיל רלט רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא,

אמרי: היכי נעביד?

אתרתי לא בעינן רחמי רמ

ניבעי רמא רחמי אמותנא, וכפנא ניסכול.

אמר להו רבי שמואל בר נחמני:

ניבעי רחמי אכפנא,

דכי יחיב רחמנא שובעא - לחיי הוא דיהיב,

דכתיב (תהלים קמה,טז):

"פֹּתֵחוּ אֶת יְדֵי וּמִשְׁבִּיעַ לְכֹל זֵי רִצּוֹן".

ומנלן דלא בעינן רחמי רמב אתרתי?

דכתיב (עזרא ח,כג):

"וַיִּצְוּמוּהָ וַיִּבְקְשׂוּהָ מֵאֱלֹהֵינוּ עֲלֵי זֹאת",

מכלל דאיכא אחריתי.

במערבא אמרי משמיה דרבי חגי: מהכא:

"וְרוּחוֹ בִּן לְמִבְעַא בִּין קָדָם אֱלֹהֵי שְׁמַיָא

רשי

7 שחובלת. כמו חבלי יולדה אף השמים עושין כן וקשה לעולם ועל חטא הוא:

8 נאמרה עצירה באשה כו'. כלומר על כולן מבקשים רחמים:

9 פלג. בריכה:

10 כמין קובה. אהל מלא מים:

11 אם לשבט. אם גזר הקב"ה רוב גשמים לרעה אז יורדים בכח כשבט שמכה בכח וחוזרו בתשובה הקב"ה מורידן על הרים וגבעות מקום שאין שם איש:

12 אבל אם לחסד. שיורדין בנחת ימצאיהו לארצו לארץ ישראל:

13 אתרתי לא בעינן רחמי. אהדדי כדלקמן:

14 נבעי רחמי אכפנא. דליתייב שובעא ומותנא ליבטל ממילא:

15 דכי יחיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב. לחיים ולא למתים דאינו מביא שובעא כדי להמית בני אדם אלא כדי שיחיו:

16 משיבע לכל חי רצון. שובע נותן לבני אדם חיים:

17 על זאת. על חדא משמע בעזרא כתיב:

1 המאמין בהקדוש ברוך הוא. שמשימו עד בינו לבין חבירו על אחת כמה וכמה:

2 המצדיק עצמו. שמכשיר ומקטט מעשיו:

3 מצדיקין עליו. מדקדיקין עמו אפילו כחוט השערה יותר משאלו מקלקל מעשיו כדי למרק עונותיו:

4 שנאמר אמת מארץ תצמת. אז צדק משמים נשקף צדקה אין כתיב כאן אלא צדק דמשמע דין:

5 וכיראתך עברתך. על מי שהוא ירא אותך אתה מחזיק עברתך כדי למרק עונותיו ופשט המקרא מי יודע עזו אפך מי יודע עזו וכת למצוא אותו לנוס מפניך ביום אפך וכיראתך עברתך כשם שאתה יראוי ומפחד כך יש להתיירא ולהתפחד מעברתך:

6 פגעת את שש ועושה צדק. במי ששמח ועושה צדק שהן העושים כך בדרכיך יזכירוך אתה פוגע בו אם חוטא כלום כמו ויפגע בו וימת קרא הכי הוא פגעת את שש ועושה צדק והן העושים כך בדרכיך יזכירוך באותם דרכים שאתה מייסרן ביסוריך יזכירוך לטובה ואומרים הן אתה קצפת בשביל שחטאנו בהם עולם ונושע בשבילם נושע לעולם הבא: